

काठमाडौं महानगरपालिका स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति, नवीकरण तथा स्तरोन्नति सम्बन्धी कार्यविधि,
२०७७

प्रस्तावना : नागरिकलाई सर्वसुलभ एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी, निजी, सामुदायिक, गैरसरकारी वा सहकारीस्तरमा स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा विस्तार, स्तरवृद्धि, स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा पालन गर्नुपर्ने मापदण्ड तथा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रदान गर्ने प्रकृत्यालाई सरल, सहज, व्यवस्थित एवं प्रभावकारी बनाउन वाञ्छनीय भएकोले, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ११ उपदफा २ को खण्ड (भ) ले दिएको अधिकारलाई आधार मानी काठमाडौं महानगरपालिका प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५ को दफा ४ ले दिएको अख्तियार प्रयोग गरी नगर कार्यपालिकाको मिति २०७७/०४/१५ को बैठकले यो कार्यविधि स्वीकृत गरी लागू गरेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यस कार्यविधिको नाम “काठमाडौं महानगरपालिका स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति, नवीकरण तथा स्तरोन्नति सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७” रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा, -

- (क) “अनुगमन समिति” भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकाले गठन गर्ने अनुसूची- १ बमोजिमको अनुगमन समिति सम्झनुपर्छ ।
- (ख) “अनुमति प्रदान गर्ने निकाय” भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ग) “आयुर्वेद अस्पताल” भन्नाले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिबाट उपचार गर्ने गरी सञ्चालन गरिएका नर्सिङ होम, पोलीक्लिनिक, पञ्चकर्म अस्पताल, होमियोप्याथी, प्राकृतिक, अकुपंचर र अकुपेशर अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।
- (घ) “अस्पताल” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित सरकारी अस्पताल, निजी अस्पताल, नर्सिङ होम, सामुदायिक अस्पताल, गैर सरकारी अस्पताल वा सहकारी अस्पताल समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ङ)) “कन्सल्टेन्ट” भन्नाले सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातकोत्तर उपाधि डिग्री वा डिप्लोमा प्राप्त गरेका वा तोकिए बमोजिमका विशेषज्ञ तालिम प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सक सम्झनुपर्छ ।
- (च) “गैरसरकारी अस्पताल” भन्नाले मुनाफा रहित उद्देश्यले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनुपर्छ ।
- (छ) “घरैमा दिईने स्वास्थ्य सेवा” (Home base Care) भन्नाले विरामीहरुका लागि निजहरुको घरमा नै गई आवश्यक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्छ ।
- (ज) “डाईग्नोस्टिक सेन्टर” भन्नाले निदानात्मक सेवाहरु जस्तै प्रयोगशाला सेवा, रेडियो ईमेजिङ जस्ता सेवाहरु प्रदान गर्न कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई सम्झनुपर्छ ।

- (भ) “दन्त सेवा क्लिनिक” भन्नाले दाँत सम्बन्धी रोगको उपचार गर्ने, आवश्यक परामर्श दिने, दाँत निकाल्ने, दाँत भर्ने, दाँत राख्ने आदि सम्बन्धी सेवा दिने उद्देश्यले संचालित संस्थालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज) “निजी अस्पताल वा नर्सिङ्गहोम” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कम्पनी कानून बमोजिम स्थापना भई काठमाडौं महानगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त निजी अस्पताल वा नर्सिङ्ग होम सम्झनुपर्छ ।
- (ट) “पोलीक्लिनिक” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई एकै संस्थाबाट कम्तिमा पाँचवटा सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजियोथेरापी, परिवार नियोजन, खोप सेवा आदि जस्ता बहुसेवा उपलब्ध गराउने संस्थाहरूलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ठ) “पोषण केन्द्र” (Dietix Centre) भन्नाले पोषण सम्बन्धी स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्छ ।
- (ड) “प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना” भन्नाले प्रदेशमा रहने स्वास्थ्य सम्बन्धी मन्त्रालय, विभाग वा कार्यालयलाई समेत सम्झनुपर्छ ।
- (ढ) “फार्मेसी/औषधि पसल” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई औषधी बिक्री वितरण गर्ने, थोक तथा खुद्रा संस्थालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ण) “भवन निर्माण मापदण्ड” भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिका भवन निर्माण मापदण्ड, २०७५ र भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड, २०६४ मा उल्लेखित मापदण्ड सम्झनुपर्छ ।
- (त) “भवन संहिता” भन्नाले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय भवन संहितालाई सम्झनुपर्छ ।
- (थ) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- (द) “महानगरपालिका” भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ध) “सामुदायिक अस्पताल” भन्नाले सम्बन्धित सरकारी निकायमा संस्था दर्ता भई सामुदायिक लगानी र व्यवस्थापनमा सञ्चालन हुने गरी मुनाफा रहित उद्देश्य लिई काठमाडौं महानगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताललाई सम्झनुपर्छ ।
- (न) “सरकारी अस्पताल” भन्नाले नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व रहने गरी सार्वजनिक हितका लागि स्थापना भएका वा हुने स्वास्थ्य सेवा प्रदायक अस्पताल सम्झनुपर्छ ।
- “स्पष्टीकरण” यस खण्डको प्रयोजनका लागि “आंशिक स्वामित्व” भन्नाले नेपाल सरकारको कम्तीमा एकाउन्न प्रतिशत लगानीलाई सम्झनुपर्छ ।
- (प) “सहकारी अस्पताल” भन्नाले सहकारीको सिद्धान्त बमोजिम सदस्य समेतलाई स्वास्थ्य सेवा दिने उद्देश्यले सहकारी ऐन बमोजिम दर्ता भई काठमाडौं महानगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताललाई सम्झनुपर्छ ।
- (फ) “स्वास्थ्य क्लिनिक” भन्नाले कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श दिने, एक स्थानबाट पाँच वटाभन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजियोथेरापी, खोप सेवा, आँखा सम्बन्धी सेवा, दाँत सम्बन्धी सेवा, परिवार नियोजन जस्ता सेवा उपलब्ध गराउनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका संस्थालाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा तथा डाईटिक्स सेन्टर, घरैमा दिईने स्वास्थ्य सेवा र हस्पिस तथा प्यालिएटिभ हेरचाह केन्द्र समेतलाई जनाउँदछ ।

- (ब) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले यो कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई काठमाडौं महानगरपालिकाबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल, पोली क्लिनिक, स्वास्थ्य क्लिनिक, प्रयोगशाला जस्ता सेवाहरु सञ्चालन गर्ने संस्था सम्झनुपर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद अस्पताल तथा क्लिनिकहरु समेतलाई जनाउँछ ।
- (भ) “हस्पिस तथा प्यालिएटिभ सेवा” (Hospice and Palliative care) भन्नाले उपचारबाट निको नहुने रोग लागि कठिन स्वास्थ्यस्थितिमा पुगेका व्यक्तिहरुलाई स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि यसै कार्यविधि वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता तथा अनुमति प्राप्त संस्था सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद-२

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रक्रिया

३. **स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान :** (१) देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्ने प्रयोजनका लागि महानगरपालिकाले अनुमति दिन सक्नेछ :-

(क) स्वास्थ्य क्लिनिक, डार्डिनोष्टिक सेन्टर, पोली क्लिनिक, पोषण केन्द्र, घरैमा दिईने स्वास्थ्य सेवा, Palliative Care तथा पच्चिस शैयासम्मका जनरल अस्पतालहरु,

(ख) आयुर्वेद तथा अन्य बैकल्पिक चिकित्सासँग सम्बन्धित क्लिनिक तथा दश शैयासम्मका अस्पतालहरु,

(२) महानगरपालिकामा स्वास्थ्य संस्था दर्ता वा स्तरोन्नति भएपछि सोको विवरण तोकिएको ढाँचामा प्रादेशिक स्वास्थ्य कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

४. **पूर्वाधार निर्माण मनसायपत्रका लागि निवेदन दिनुपर्ने :** (१) यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इच्छुक संस्थाले आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुसूची- २ बमोजिमका ढाँचामा मनसायपत्रका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा महानगरपालिकाले निवेदन प्राप्त भएको पन्ध्र दिनभित्र देहायका विवरणहरु परीक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति खटाउने छ :-

(क) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाको व्यावसायिक कार्य योजना,

(ख) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्था रहने स्थानको उपयुक्तता र जग्गाको पर्याप्तता,

(ग) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन,

(घ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्र, सो क्षेत्रको जनसंख्या/ जनघनत्व,

(ङ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्रमा अन्य अस्पतालहरुको अवस्थिति र प्रस्तावित अस्पतालले पुऱ्याउने थप योगदान,

(३) समितिले उपदफा (२) मा उल्लिखित विषयहरुको विश्लेषण गरी स्पष्ट राय सहितको प्रतिवेदन तीस दिनभित्र महानगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनको आधारमा पूर्वाधार निर्माणका लागि अनुमति दिन उपयुक्त हुने देखिएमा प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र महानगरपालिकाले बढीमा तीन वर्षसम्मको समयावधि दिई पूर्वाधार निर्माणका लागि निवेदकलाई मनसायपत्र (Letter of Intent) प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको अवधिभित्र मनासिव कारण परी पूर्वाधार निर्माण गर्न नसकेको भनी समयावधि थपका लागि सम्बन्धित अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाले अनुरोध गरेमा महानगरपालिकाले त्यस्ता अस्पताललाई बढीमा एक वर्षमा नबढ्ने गरी पूर्वाधार निर्माणका लागि समयावधि थप गर्न सक्नेछ ।

५. **सञ्चालन अनुमति दिन सकिने :** (१) दफा ४ बमोजिम पूर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भएपछि सो पूर्वाधार तयार भएको व्यहोरा सहित अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्ने आवश्यक कागजातहरु संलग्न गरी अनुसूची-३ बमोजिमको ढाँचामा महानगरपालिका समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्ने आवश्यक कागजातहरु संलग्न गरी अनुसूची-२ बमोजिमको ढाँचामा महानगरमा निवेदन दिन सक्नेछ तर स्वास्थ्य क्लिनिक, रेडियो ईमेजिङ सेवा तथा पोलि क्लिनिक स्थापना तथा सञ्चालन अनुमतिका लागि अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा महानगरपालिकाको कार्यालयले निवेदन प्राप्त गरेको मितिले पन्ध्र दिनभित्र समिति खटाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम खटिएको समितिले पन्ध्र दिनभित्र स्थलगत निरीक्षण गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न उपयुक्त भए नभएको राय सहितको प्रतिवेदन महानगरपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम समितिको प्रतिवेदनको आधार र यस कार्यविधिमा उल्लिखित अन्य मापदण्ड पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई महानगरपालिकाले कार्यालयले बढीमा दुई वर्षका लागि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।

(६) यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिने नदिने सम्बन्धमा उपदफा (३) बमोजिम समितिको प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र निर्णय गरी सक्नुपर्नेछ र सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।

(७) यस कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्था दर्ता गर्ने निकायमा दर्ता भएको तर उपदफा (५) बमोजिम अनुमतिका लागि निवेदन नदिई सञ्चालन गरिरहेका स्वास्थ्य संस्थाले महानगरपालिकाले तोके बमोजिमको शुल्कको दुई गुणा दस्तुर लिई निश्चित अवधिको लागि यसै कार्यविधि बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी सञ्चालन अनुमति लिन सक्नेछ ।

(८) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्था दर्ता गर्ने निकायमा दर्ता भई अनुमतिको लागि निवेदन दिएका स्वास्थ्य संस्थालाई महानगरपालिकाले तोकेबमोजिमको शुल्क बुझाएमा निश्चित अवधिको लागि कार्यविधि बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सकिनेछ ।

(९) उपदफा (२) (३) र (५) बमोजिम तोकिएको म्यादभित्र महानगरपालिका वा समितिले कार्य सम्पन्न नगरेमा अनुमतिका लागि निवेदन दिने स्वास्थ्य संस्थाले प्रमुख समक्ष उजुर गर्न सक्नेछ । यसरी प्राप्त भएको उजुरी सम्बन्धमा प्रमुखले दफा (२), (३) र (५) मा तोकिएको म्यादमा नबढ्ने गरी शीघ्र अनुगमनको व्यवस्था मिलाई सञ्चालन अनुमतिको व्यवस्था गरि दिन सक्नेछ ।

६. **थप सेवा विस्तार वा शाखा स्थापना गर्न अनुमति लिनुपर्ने :** स्वास्थ्य संस्थाले आफूले सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति पाएका सेवाको अतिरिक्त थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा महानगरपालिकाबाट यस कार्यविधि बमोजिमका प्रक्रिया पूरा गरी अनुमति प्राप्त गर्नु पर्नेछ ।

७. **पुनः अनुमति प्राप्त गर्न निवेदन दिनुपर्ने :** (१) यस कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत सञ्चालन स्वीकृत लिएका स्वास्थ्य संस्थाले यस कार्यविधि बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तथा मापदण्ड कार्यान्वयन प्रयोजनका लागि यो कार्यविधि प्रारम्भ भएपछि तोकिएको अवधिभित्र पूर्वाधार तयारी योजना (भवन प्रबलीकरण वा नयाँ निर्माण योजना) सहित महानगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा महानगरपालिकाले त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थालाई यस कार्यविधि बमोजिम तोकेको पूर्वाधार पूरा गर्नका लागि तीन वर्ष र मापदण्ड कायम गर्नका लागि एक वर्षको समयावधि दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम समयावधि थप भएका स्वास्थ्य संस्थाले मासिक रिपोर्ट र प्रत्येक छ/छ महिनामा प्रगति प्रतिवेदन महानगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) प्रबलिकरण हुने अस्पताल वा नयाँ निर्माण गर्न अनुमति लिई साविकको भवनबाट सेवा दिईरहेका स्वास्थ्य संस्थाले निर्माण अवधिभरका लागि भवनको कारण वा अस्पतालको औजार उपकरणले हुन सक्ने दुर्घटनाको लागि शैया क्षमता बराबरका संख्यामा प्रति व्यक्ति पचास हजार रुपैयाँ बराबरका सामुहिक दुर्घटना बीमाको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई दफा ५ बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गरिनेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम अनुमतिका लागि निवेदन नदिने, निवेदन दिएपनि अनुमति नपाउने वा निर्धारित अवधिभित्र पूर्वाधार वा मापदण्ड कायम नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति महानगरपालिकाले रद्द गर्नेछ ।

८. **अनुमति दस्तुर बुझाउनुपर्ने** : स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न अनुमति प्राप्त भएमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले महानगरपालिकाले तोके बमोजिमको अनुमति दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

९. **नवीकरण गराउनुपर्ने** : (१) यस कार्यविधि बमोजिम स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन अनुमतिको अवधि समाप्त हुने मितिभित्र महानगरपालिकामा नवीकरणका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ । महानगरपालिकाले अनुमतिको अवधि समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र आवश्यक जाचबुझ गरी नवीकरण गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा महानगरपालिकाले तोकेबमोजिमको दस्तुर लिई बढीमा दुई वर्षका लागि स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिदिन सक्नेछ तर यो कार्यविधि प्रारम्भ हुनुअघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्ने अनुमति पाएका स्वास्थ्य संस्थाको हकमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले यस कार्यविधि बमोजिम तोकिएको मापदण्ड तथा पूर्वाधार कायम नगरेसम्म तीन वर्षमा नबढाई प्रत्येक एक वर्षका लागि अनुमति नवीकरण गरिदिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमका अवधिभित्र मनासिब कारण परी निवेदन पेश गर्न नसकेको भनी कारण खुलाई थप तीन महिनाभित्र निवेदन पेश गरेमा महानगरपालिकाले नवीकरण दस्तुर दोब्बर लिई सेवा सञ्चालन अनुमति नवीकरण गरि दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिमको अवधिभित्र नवीकरणका लागि निवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमति पत्र स्वतः खारेज हुनेछ र सो को जानकारी प्रादेशिक स्वास्थ्य कार्यालयलाई समेत दिइनेछ ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा उल्लेख गरिएको भएतापनि यो उपदफा प्रारम्भ हुँदाका बखतसम्म अनुमति नवीकरण नगरेका स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएको समयभित्र अनुमतिका लागि निवेदन दिएमा महानगरपालिकाले तोके बमोजिमको दस्तुरको अतिरिक्त संचालन अवधिको दस्तुर र सोही बमोजिमको नवीकरण दस्तुर लिई एक पटकको लागि कार्यविधि बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी त्यस्तो अनुमति नवीकरण गर्न सक्नेछ ।

(६) फार्मोसी/औषधी पसलको हकमा व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

१०. **गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था** : (१) स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गरेका सेवाहरूको यस कार्यविधिमा उल्लिखित मापदण्ड बमोजिमको गुणस्तर भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक वर्ष परीक्षण (स्व: मूल्यांकन) गराई सोको प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र महानगरपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको अवधिभित्र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सो प्रतिवेदन पेश गर्न निर्देशन दिनेछ । त्यसपछिको एक महिनामा पनि प्रतिवेदन पेश नगरेमा सचेत गराइनेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि महानगरपालिकाले आवश्यकता अनुसार संभावित जोखिम, भौगोलिक अवस्थिति, विरामीको चाप, शल्यक्रियाको संख्या, वित्तीय लगानीका आधारमा नमूना छनौट गरी स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर तथा यस कार्यविधिको मापदण्ड पूरा गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पूर्वाधार पूरा नगरी सेवा संचालन गरेको पाईएमा त्यस्ता संस्थालाई तत्काल सुधारका लागि बढीमा तीन महिनाको म्याद दिई सुधारको मौका दिन सकिनेछ ।

(५) निरीक्षण तथा अनुगमनका क्रममा दिएको निर्देशन पालना नगर्ने, यस कार्यविधि बमोजिमका गुणस्तर तथा पूर्वाधार मापदण्ड पूरा नगर्ने वा गुणस्तर परीक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई प्रदान गरिदै आएको दर्ता तथा नवीकरण अनुसारका सेवा पूर्ण वा आंशिक रूपमा तत्काल बन्द गर्न आदेश दिन सकिनेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई कारवाही गर्नु पूर्व सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई मनासिब माफिकको सफाई पेश गर्न मौका दिनुपर्नेछ ।

(७) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गरिने अनुगमनलाई यो व्यवस्थाले बाधा गर्ने छैन ।

(८) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएका भएतापनि संघीय तथा प्रादेशिक स्वास्थ्य निकायबाट सेवा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरेको अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्था र अनुमति प्रदान गर्ने निकायको समेत अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(९) स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति लिने प्रक्रिया प्रारम्भ नगरेका स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि चिकित्सक, नर्स, वा स्वास्थ्यकर्मीले क्लिनिकल प्राक्टिस गर्न पाउने छैन । कुनै चिकित्सक, नर्स वा स्वास्थ्यकर्मीले त्यस्तो संस्थामा क्लिनिकल प्राक्टिस गरेमा निजलाई कारवाहीको लागि सम्बन्धित काउन्सिलमा लेखि पठाईनेछ ।

११. निवेदन दिन सक्ने : (१) दफा १० को उपदफा (६) बमोजिम दिएका आदेश वा समितिले यस कार्यविधि बमोजिम पेश गरेको प्रतिवेदन उपर चित्त नबुझे स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो प्रतिवेदन पेश भएको मितिले १५ दिनभित्र चित्त नबुझ्नुको स्पष्ट आधार र कारण सहित पुनरावलोकनको लागि प्रमुख समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन उपर प्रमुखले समितिसँग प्रतिक्रिया समेत लिई १५ दिनभित्र छानविन गरी निर्णय दिने सक्नेछन् ।

१२. स्वास्थ्य संस्था गाभिई सेवा सञ्चालन गर्नसक्ने : स्वास्थ्य सेवालार्ई गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा सुविधायुक्त बनाउन सञ्चालनमा रहेका एकभन्दाबढी स्वास्थ्य संस्थाहरु एक आपसमा गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा सोको अनुमतिको लागि त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरुले संयुक्त रूपमा महानगरपालिका समक्ष निवेदन दिन सक्नेछन् तर गाभिने स्वास्थ्य संस्थाको शैया संख्या पच्चिस वा सोभन्दा कम हुनु पर्नेछ ।

१३. अनुमति खारेजी तथा कारवाही सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरालेखिएको भएतापनि अनुमति प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि महानगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति लिन वा अनुमति नवीकरण गर्न एक पटकको लागि निश्चित समय अवधि दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधिभित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति नलिने स्वास्थ्य संस्थाको र दफा ९ को उपदफा (५) बमोजिमको अवधिभित्र अनुमति नवीकरण नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति स्वतः खारेज हुनेछ ।

परिच्छेद-३

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

१४. स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन : (१) यस कार्यविधि बमोजिम अनुमति नलिई कसैले पनि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न, गराउन हुदैन ।

(२) कसैले यस कार्यविधि बमोजिम अनुमति नलिई महानगरपालिकाक्षेत्रभित्र स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा सो कार्य बन्द गरी जरिवाना वा क्षतिपूर्ति वा कालो सूचीमा राख्न वा भविष्यमा सो कार्य गर्न नपाउने गरी व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(३) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो उद्देश्य र क्षमता अनुसार महानगरपालिकाबाट अनुमति लिई देहायका सेवाको समुचित व्यवस्था गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेछ :-

(क) आकस्मिक सेवा,	(ख) बहिरंग सेवा,
(ग) अन्तरंग सेवा,	(घ) निदानात्मक सेवा (प्रयोगशाला, रेडियो इमेजिङ समेत),
(ङ) शल्यक्रिया सेवा,	(च) सघन उपचार सेवा,
(छ) प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा,	(ज) विशेषज्ञ सेवा,
(झ) फार्मसी सेवा,	(ञ) रक्त सञ्चार सेवा,
(ट) फिजियो थेरापी सेवा,	(ठ) शवगृह व्यवस्थापन,
(ड) अस्पताल व्यवस्थापन,	(ढ) वातावरण व्यवस्थापन,
(ण) स्वास्थ्य संस्थाबाट निष्काशित फोहरमैला व्यवस्थापन,	(त) पोषण गृह,
(थ) घरमा आधारित (Home Based) स्वास्थ्य सेवा ।	

१५. गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड : (१) स्वास्थ्य संस्थाले दफा ३ बमोजिमका स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा देहायको गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्नुका साथै देहाय बमोजिमका मापदण्डको पालना गर्नुपर्नेछ :-

- (क) बहिरंग विभागमा आउने बिरामीको चापका आधारमा बिरामी दर्ता, विशेषज्ञ परामर्श, निदानात्मक सेवाहरू र औषधी कक्षमा छिटो छरितो सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (ख) स्वास्थ्य संस्थामा नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम संक्रमण नियन्त्रण (Infection Prevention) को व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ग) स्वास्थ्य संस्थाले विभिन्न इकाईबाट प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाहरू स्तरीय रूपमा सञ्चालन गर्न, कार्य सञ्चालन निर्देशिका (Standard Operating Manual) तयार गरी लागू गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाले बहिरङ्ग सेवा प्रदान गर्ने चिकित्सक उपलब्ध हुने समय तालिका दिन र बार समेत खुल्ने गरी सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाले उपलब्ध गराउने भनिएको विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धित विशेषज्ञ चिकित्सकबाट प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (च) उपलब्ध चिकित्सकहरूमध्ये बिरामीले सेवा लिन चाहेको चिकित्सकबाट सेवा लिन पाउने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।

- (छ) बिरामी वा बिरामीको रेखदेख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धतिबारे स्पष्ट जानकारी दिने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ज) अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरु नियमित रुपमा सफा गर्नुपर्नेछ ।
- (झ) अस्पतालमा उजुरी पेटिका सबैले देख्ने स्थानमा राख्नुपर्नेछ ।
- (ञ) जनगुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोक्यो जनगुनासो तथा पर्न आएका उजुरी समाधान गर्नुपर्नेछ, साथै समाधान हुन नसक्ने भएमा सोको कारण सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- (ट) बिरामीले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने शुल्क, प्रक्रिया तथा अवधि समेत खुलाएको बिरामी बडापत्र (Patient Charter) सबैले देख्ने गरी राख्नुपर्नेछ र सोही अनुरूप सेवाको सुनिश्चितता गर्नुपर्नेछ ।
- (ठ) अस्पतालमा आउने बिरामीलाई सोधपुछ वा सहायता कक्षको व्यवस्था गरी आवश्यक सूचना दिने व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ड) सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरुको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग विरुद्धका खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षा व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ढ) हरेक स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरुको सेवा शर्त सम्बन्धी विनियम बनाएको हुनुपर्नेछ ।
- (ण) स्वास्थ्य संस्थाले नेपाल सरकारबाट संचालित सेवा वा कार्यक्रम संचालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेका प्रोटोकल/मापदण्ड/निर्देशिका अनिवार्य रुपमा पालना गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (त) अस्पतालले चौबीसै घण्टा चिकित्सक तथा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट आकस्मिक सेवा दिएको हुनुपर्नेछ ।
- (थ) अस्पतालमा रहेको शैया संख्याको दश प्रतिशत शैया आकस्मिक सेवाको लागि छुट्टयाईएको हुनुपर्नेछ र शैया क्षमताको आधारमा चिकित्सक तथा अन्य स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (द) आकस्मिक विभागबाट बिरामी भर्ना गर्ने रिफर गर्ने, बिरामीको रेफरल प्रक्रिया र अन्तर्विभागीय तथा अन्तर्संस्था बिरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट परिभाषित भएको हुनुपर्नेछ र सो बमोजिमको ढाँचामा सबैले देख्ने ठाँउमा राख्नुपर्नेछ ।
- (ध) अस्पतालमा उपचारका लागि आउने विपन्न, असहाय, बेवारिसे बिरामीका लागि कुल शैयाको दश प्रतिशत शैया छुट्टयाई निःशुल्क उपचार अनिवार्य रुपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ । यस्तो सेवामा व्यक्तिलाई दिईएको उपचारको छुट रकम गणना गरिने छैन ।
- (न) उपदफा (१) (ध) बमोजिम उपलब्ध गराएका उपचार सेवाको अभिलेख राखी सोको प्रतिवेदन महानगरपालिकामा मासिक रुपमा पठाउनुपर्नेछ ।
- (प) अस्पतालमा ज्येष्ठ नागरिकलाई विशेष किसिमका सुविधाको व्यवस्था हुनुपर्ने र आवश्यक मात्रामा शैया छुट्टयाउनु पर्नेछ ।
- (फ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरिने भवन र अन्य पूर्वाधार भवन संहिता र भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डले तोकेको मापदण्ड अनुरूप हुनुपर्नेछ ।
- (ब) सबै अस्पतालहरुले विपद् व्यवस्थापनको कार्ययोजना बनाएको हुनुपर्नेछ र सोको एक प्रति

महानगरपालिकामा अनिवार्य रूपमा बुझाउनुपर्नेछ । सो कार्यका लागि सम्पर्क व्यक्ति समेत तोकौ सोको जानकारी महानगरपालिकालाई दिनुपर्नेछ ।

(भ) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले सूचना अधिकारी तोकौ सोको जानकारी महानगरपालिकालाई गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४

अस्पताल सम्बन्धी मापदण्ड

१६. अस्पतालको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड : (१) अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी

मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

- (क) अस्पताल रहने स्थान धुँवा, धुलो, ध्वनि, जल तथा जमिन प्रदूषणबाट मुक्त भएको,
- (ख) अस्पताल रहने क्षेत्र र हाताभित्र उपयुक्त सुरक्षाको व्यवस्था भएको,
- (ग) अस्पताल स्थापना हुने स्थान सडक यातायातको पहुँच भएको,
- (घ) पानी, बिजुली र सञ्चार सुविधा उपलब्ध भएको,
- (ङ) सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त व्यवस्था भएको,
- (च) अस्पताल परिसरमा स्वस्थ वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा बगैँचाको व्यवस्था भएको,
- (छ) जोखिमपूर्ण फोहर व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था गर्नुका साथै फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली बमोजिम फोहर व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधार व्यवस्था मिलाएको ।

(२) अस्पतालले आकस्मिक सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशतका दरले आकस्मिक कक्षमा शैयाहरू उपलब्ध हुनु पर्नेछ । आकस्मिक सेवाका लागि छुट्टयाएको शैयालाई देहाय अनुरूप वर्गीकरण गरी सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(१) **Red (R)** = अति सिकिस्त विरामीको सेवा दिने शैया बराबर एक प्रतिशत ।

(२) **Yellow (Y)** = सिकिस्त विरामीको सेवा दिने शैया बराबर दुई प्रतिशत ।

(३) **Green (G)** = सामान्य विरामीको सेवा दिने शैया बराबर तीन प्रतिशत ।

(४) **Black (B)** = मृत्यु भईसकेका विरामीलाई राख्ने शैया बराबर एक प्रतिशत ।

(५) **Observation Room/Bed** बराबर तीन प्रतिशत ।

दश प्रतिशतभन्दा बढी शैया छुट्टयाएको सन्दर्भमा माथि उल्लेख भएका वर्गीकरणको अनुपातमा शैयाको बाँडफाँड हुनुपर्नेछ ।

(ख) आकस्मिक कक्ष सञ्चालन गर्दा अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला,ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा अन्य वार्डहरूमा समेत सजिलै विरामी ल्याउन लैजान सकिने (व्हिलचेर/ट्रली ,स्टेचर) गरी सञ्चालनमा ल्याएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) आकस्मिक कक्षमा प्रतिक्षालय, शौचालय, ट्रायज (Triage Room) चेन्जिङ्ग रुम, Medico-legal Case जस्तै Rape victim आदिको लागि गोपनियता सुनिश्चित हुने कोठाको समेत व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(घ) चौबीसै घण्टा आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(ङ) अस्पतालमा आकस्मिक सेवाका लागि दक्ष स्वास्थ्यकर्मी चौबीसै घण्टा र चिकित्सक अनकल (on call) मा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(च) आकस्मिक विभागबाट विरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने विरामीको रेफरल प्रक्रिया तथा विरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट रूपमा परिभाषित रहेको हुनुपर्नेछ ।

(छ) प्रकोपजन्य रोगहरु, प्राकृतिक प्रकोप जस्ता पक्षहरुलाई विचार गरी आकस्मिक उपचार सेवाका लागि संस्थाले विपत् व्यवस्थापन योजना बनाएको हुनुपर्नेछ ।

(ज) आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति कम्तिमा Basic Life Support (BLS)/Primary Trauma Care (PTC)/Advance Cardiac Life Support (ACLS)/ Advance Trauma Life Support (ATLS) आदि सम्बन्धी तालिम लिएको हुनुपर्नेछ ।

(३) बहिरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाका लागि ओ.पी.डी. कक्षको व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) अस्पतालका लागि सामान्यतया सामान्य चिकित्सा, बालरोग, सामान्य शल्यक्रिया, स्त्री तथा प्रसूति सेवा हुनुपर्ने तथा पूर्वाधार पूरा गरी हाडजोर्नी, नाक, कान, घाँटी, छाला तथा यौनरोग, आँखा, दन्त सेवा जस्ता सेवाको लागि स्वेच्छिक रूपमा सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(ग) उपलब्ध भएका चिकित्सकहरु मध्ये सेवाग्राहीले उपलब्ध भएसम्म रोजेको चिकित्सकसँग परीक्षण गर्न पाउने व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(४) अन्तरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) अस्पतालमा शल्यक्रिया पश्चात पनि विरामीको अवस्था स्थिर नभएसम्म उक्त शल्यक्रिया गर्ने समूह तथा सर्जन चिकित्सक र एनेस्थेसियोलोजिष्ट अस्पतालमा रहिरहनुपर्नेछ र तत्पश्चात पनि सर्जरीको प्रकृति हेरी आवश्यक परेको खण्डमा तत्काल उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

(ख) नर्सिङ्ग ड्यूटी स्टेशनबाट प्रत्येक विरामीको प्रत्यक्ष निगरानी हुने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । उक्त सुविधा नभएमा प्रत्येक विरामीको शैयामा कल बेल राख्नु पर्नेछ ।

(५) एलाईड हेल्थ तथा निदानात्मक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) प्रत्येक किसिमका परीक्षणको लागि राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरूपको प्रयोगशालाको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) रेडियो डाइग्नोसिस, अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे फिल्म लोडिङ्ग, अनलोडिङ्ग तथा प्रोसेसिङ्ग लगायतका इमेजिङ्ग सेवा कक्षहरु ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा वार्डहरुलाई समेत सजिलै विरामी ल्याउन लैजान सकिने (व्हीलचेयर/ट्रली, स्टेचर) गरी संचालनमा ल्याएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) यस्ता सेवा प्रदान गरिने कोठाहरुमा प्रतिक्षालय, शौचालय, चेन्जिङ्ग रुमको समेत व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(६) शल्यक्रिया गर्ने स्वास्थ्य संस्थामा सेवाको प्रकार हेरी पाँचदेखि दश प्रतिशत सघन उपचार सेवाका High dependency Unit र आई. सि. यु. शैयाहरु रहनु पर्नेछ ।

(७) अस्पतालमा पोषण, खोप, आमा र बच्चाको स्वास्थ्य, परिवार नियोजन जस्ता सेवाहरुको नेपाल सरकारको नीति बमोजिम प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा उपलब्ध हुनुपर्नेछ ।

(द) अस्पतालमा कम्तीमा बच्चा तथा आमाको लागि विशेषज्ञ सेवा र विशेषज्ञ अस्पतालमा सो अस्पतालको प्रकृति अनुसारको विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(९) औषधी पसल (Pharmacy) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ:-

(क) अस्पताल हाताभित्र औषधी पसलको व्यवस्था अस्पताल फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७० बमोजिम गर्नुपर्नेछ,
(ख) चौबिसै घण्टा फार्मसी सञ्चालनका लागि फार्मसी विषय अध्ययन गरेको दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ग) फार्मसी कक्षमा औषधीको गुणस्तरमा ह्रास नहुने गरी सुरक्षित भण्डारण गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने साथै ताप संवेदनशील औषधी तथा भ्याक्सिनको भण्डारण तोकिएको तापक्रममा भण्डारण हुनुपर्नेछ ।

(घ) उपचारमा प्रयोग गरिने लागू औषधीहरू (Narcotic drugs) लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले चिकित्सकको लिखित प्रेस्क्रिप्सन अनुसार मात्र वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ । साथै औषधीको आम्दानी तथा वितरणको अभिलेख राख्नुपर्नेछ ।

(ङ) म्याद नाघेका औषधीहरू नियमित रूपमा नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदको Hospital Waste Management Guideline मा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र नभएको खण्डमा विश्व स्वास्थ्य संगठनको निर्देशिका बमोजिमको विधि अपनाई नष्ट गर्नुपर्नेछ ।

(च) आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधीहरू चौबिसै घण्टा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(छ) अस्पतालले बाह्य व्यक्ति वा संस्थालाई फार्मसी सेवा संचालन गर्न दिएको अवस्थामा सो व्यक्ति वा संस्थाले पनि अस्पतालले पालना गर्नुपर्ने माथि उल्लेख भएका सम्पूर्ण शर्तहरू अनिवार्य रूपमा पालना गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(ज) औषधीको खुद्रा मूल्यमा छुटको व्यवस्था भएमा सबैले देख्ने गरी सूचना टाँस गर्नुपर्नेछ ।

(झ) भवन संहितामा उल्लेखित मापदण्ड अनुरूप औषधी पसल सञ्चालन हुने भवन निर्माण भएको हुनुपर्नेछ ।

(१०) रक्त सञ्चार सेवा (Blood Bank) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ:-

(क) अस्पताल हातामा ब्लड बैंकको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ । सो नभएमा विरामीको लागि आवश्यक पर्ने ब्लड उपलब्ध हुने गरी व्यवस्था मिलाइएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) ब्लड बैंकको सम्बन्धमा राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरूपको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(११) अस्पतालमा रहेका विरामी तथा अन्य सेवाग्राहीलाई असहज नहुने गरी अलग्गै चिस्यान कक्ष वा शवगृहको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(१२) अस्पताल व्यवस्थापन (Hospital Management) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) सोधपूछ तथा गुनासो सुनुवाइ कक्ष :

(१) सेवाग्राहीहरूको सुविधाको लागि आवश्यक कर्मचारी सहितको सोधपूछ कक्षको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(२) अस्पतालले प्रदान गर्ने सेवाका विषयमा सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाइ गर्ने उचित प्रवन्ध मिलाइएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) सूचना संप्रेषण :

(१) अस्पतालभित्र प्रभावकारी सूचना संप्रेषणका लागि आन्तरिक टेलिफोन कल (Intercom) को व्यवस्थाका साथै आवश्यक आधुनिक संयन्त्रको समुचित प्रयोग हुनुपर्नेछ,

(२) अस्पतालहरूमा सार्वजनिक संचार सेवाको व्यवस्था हुनुपर्नेछ,

(३) प्रहरी, एम्बुलेन्स, दमकल जस्ता सेवा लगायतका आकस्मिक सेवाका टेलिफोन नम्बरहरु स्पष्ट देखिने गरी राख्नुपर्नेछ ।

(ग) पानी वितरण :

(१) अस्पतालमा बिरामी र अन्य व्यक्तिहरुका लागि चौबीसै घण्टा शुद्ध पानी विश्व स्वास्थ्य संग्रहे तोके अनुरूपको आपूर्ति हुनुपर्नेछ ।

(२) अस्पतालद्वारा वितरण हुने पानीको गुणस्तर परीक्षण ४/४ महिनामा गराई अभिलेख राखिएको हुनुपर्नेछ । बहिरंग, नर्सिङ्ग कक्ष, अन्तरंग, अपरेशन थिएटर र आपतकालीन कक्षहरुमा पानी व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(घ) विद्युत आपूर्ति : अस्पताल क्षेत्रभित्र र सबै विभागहरुमा चौबीसै घण्टा विद्युत आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ । साथै लोड सेडिङको समयमा विद्युत आपूर्ति गर्न अटोमेटिक ब्याक अप सिष्टम स्थापना गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ङ) सरसफाई तथा शौचालय व्यवस्था : अस्पताल र अस्पतालको परिसर सधैं सफा राख्नुपर्नेछ ।

(१) अस्पतालमा देहाय बमोजिमको सेवा दिइने कक्ष वा क्लिनिकमा शौचालयको व्यवस्था हुनुपर्नेछ :-

(क) आकस्मिक कक्ष

(ख) लेवर रुम

(ग) प्याथोलोजी सेवा

(घ) बहिरंग विभाग (आवश्यकता अनुसार महिला र पुरुषका लागि अलग अलग)

(ङ) प्रति ६ बेडको जनरल सेवामा एक

(च) महिला तथा अपाङ्गता भएकाको लागि अलग व्यवस्था

(छ) क्याबिन तथा डबल रुमका लागि (एटेच भएको)

(ज) डाक्टर तथा स्टाफका लागि (आवश्यकतानुसार)

(२) अस्पताल हाताभित्र सेवाग्राही तथा सेवा प्रदायकका लागि पर्याप्त पानी र साबुन सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(३) शौचालय सधैं सफा राख्ने व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

(च) मर्मत सम्भार व्यवस्था :

(क) अस्पतालले प्रयोग गर्ने उपकरण तथा औजारहरू समयमा नै मर्मतको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । साथै ठूला र गम्भीर प्रकृतिका औजार उपकरणहरूको कम्पनीले निर्दिष्ट गरेको मर्मत अवधि अनुसार मर्मत सम्भार कार्ययोजना बनाई सोही अनुसार मर्मत गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ख) अस्पतालको भवन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, यन्त्र, उपकरण, विद्युतीय उपकरण र अन्य विद्युतीय उपकरणहरूको नियमित मर्मत संभार गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(ङ) बिरामी कुरुवालाई सुविधा : अस्पतालको वार्ड तथा अन्य उपचार दिने स्थानमा आवश्यकता अनुसार बिरामीको साथमा रहने एक जना कुरुवालाई बस्न सक्ने प्रवन्ध हुनुपर्नेछ ।

(ज) क्यान्टिन सुविधा : स्वास्थ्य संस्था हाताभित्र खाना पकाउने (Kitchen) र खाना खाने (Dining) अलग-अलग ठाउँ सहितको सफा र सुविधायुक्त क्यान्टिनको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(झ) लण्डी व्यवस्था :

(क) अस्पतालमा प्रयोग हुने एप्रोन, पन्जा, टोपी, जुता, तन्ना, तकिया, खोल, रुमाल जस्ता लुगा कपडा धुनको लागि लण्डीको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) अस्पताल भर्ना भएका बिरामीको लुगा धुने सुविधाको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(ज) भण्डार सम्बन्धी व्यवस्था :

(क) आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको अलग्गै भण्डार कक्ष हुनुपर्नेछ । यस्तो भण्डारमा कम्तिमा एक महिनाको लागि अत्यावश्यक सामग्री स्टक राख्ने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ख) अस्पतालको लागि आवश्यक लत्ता कपडा, सरसफाइ सामग्री, औजार, उपकरण तथा औषधिको न्यूनतम मौज्दात रहनुपर्नेछ र सो सामग्रीहरूको उपयुक्त भण्डारणको Refrigerator, Ventilation, A/C, साथै निर्मलिकरण कक्ष व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

(१३) सुरक्षा व्यवस्था :

(क) अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) आपत्कालीन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(१४) एम्बुलेन्स सञ्चालन : अस्पतालमा स्वास्थ्यकर्मी सहितको एक वटा एम्बुलेन्स हुनुपर्नेछ र अस्पतालले त्यस्ता स्वास्थ्यकर्मीलाई **Basic Emergency Medicine Training** दिने व्यवस्था मिलाउनुका साथै आवश्यक परेको बेला तत्कालै एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ र स्वास्थ्य संस्थाहरूका सबै एम्बुलेन्समा **GPS Tracknig** को व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

(१५) स्थान तथा जग्गा पूर्वाधार :

(क) अस्पताल रहने स्थान (**Location**): अस्पताल रहने स्थान छनौट गर्दा पायक पर्ने गरी प्रदूषण मुक्त क्षेत्रको छनौट गर्नुपर्नेछ । छनौट गरिएको स्थान त्यस्तै प्रकृतिको अस्पताल रहेको स्थानको कम्तिमा एक किलोमिटर टाढा हुनुपर्नेछ । विशिष्ट प्रकृतिको बहुसेवा उपलब्ध गराउने अस्पताल, आयुर्वेद, होमियोप्याथिक जस्ता फरक प्रकृतिका अस्पतालको हकमा र जनघनत्वको आधारमा अस्पतालको शैया आवश्यक देखिएमा यो बन्देज लागू हुनेछैन ।

(ख) अस्पताल सञ्चालनको लागि आफ्नै स्वामित्वको पर्याप्त जग्गा हुनुपर्नेछ । आफ्नो जग्गा नभएको हकमा कम्तिमा दश वर्षका लागि जग्गा भाडामा लिई सो जग्गामा पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन सक्नेछ । भाडामा लिईएको भवनको हकमा उक्त भवन भवन सहिता तथा मापदण्ड अनुरूप निर्माण भएको हुनुपर्नेछ ।

(१६) अस्पतालको भवन :

(क) अस्पताल सेवा सञ्चालन गरिने भवनको नक्सा र डिजाइन भवन ऐन, २०५५ को दफा ११ मा भएको व्यवस्था अनुरूप स्वीकृत भएको हुनुपर्नेछ । भवन सहिता तथा महानगरपालिकाले जारी गरेको मापदण्ड बमोजिम सो भवन निर्माण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ख) भवनमा सर्वसाधारणको जानकारीका लागि **Disaster Management Plan** तयार गरी सुरक्षा सम्बन्धी संकेत चिन्हहरू उपयुक्त स्थानमा प्रस्ट देखिने गरी राखिएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) अस्पतालको कोठाहरू उपयुक्त भेन्टीलेसन वा वातानुकुलित यन्त्र राखिएको हुनुपर्नेछ ।

(घ) अस्पतालमा प्रशासनिक कार्यालय, ओ.पी.डी., प्रयोगशाला, वार्ड, फार्मसी, क्यान्टिनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ङ) अस्पतालमा व्हिलचेयर तथा ट्रलिको सहज आवागमनको सहज व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(च) प्रतिकालमा आवश्यकता अनुसार बस्ने कुर्सीको व्यवस्था हुनुपर्ने र सूचनापाटी, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका लगायतका माध्यमबाट सूचना प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(छ) अस्पतालको कुल निर्माण क्षेत्रफल, प्रति शैया ५५ वर्ग मिटरका दरले हुनुपर्नेछ । उक्त क्षेत्रभित्र सोधपुछ, दर्ता कक्ष, प्रतिकालय, प्रवेशद्वार सहितको हलको क्षेत्र समावेश भएको हुनुपर्नेछ । सो बाहेक भान्सा घर, लुगाधुने कोठा, जेनरेटर कक्ष, कर्मचारी आवास तथा भण्डार कक्ष, मर्मत सम्भार कक्ष आदिका लागि थप व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

- (ज) आफ्नो जग्गा नभएका पच्चिससम्मको शैया अस्पतालले घर जग्गा भाडामा लिई सेवा सञ्चालन गर्दा सो घर भूकम्पीय जोखिम प्रतिरोध क्षमता भएको भनि महानगरपालिकाबाट प्रमाणित गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ञ) बहिरंग विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कमिमा १४ वर्गमिटर हुनुपर्नेछ । शौचालय, प्रतिकालय, विशेषज्ञको सहयोगी रहने कक्षका लागि पर्याप्त स्थान हुनुपर्नेछ ।
- (ट) बिरामीको चापको अनुपातमा पर्याप्त र सुविधाजनक हुने गरी फर्निचर सहितको प्रतिकालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ठ) आपतकालीन सेवाका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरू अस्पतालको आपतकालीन कक्ष र अन्य अत्यावश्यक ठाउँमा सहज रूपमा जान सक्ने गरी अलग्गै बाटो र गेटको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ड) सेवाग्राही र अस्पताल कर्मचारीहरूले प्रयोग गर्ने सवारी साधन र एम्बुलेन्स दमकल आदि जस्ता सवारी साधनका लागि पार्किङको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ढ) अस्पताल जेष्ठ नागरिक, बालबालिका तथा अपांगतामैत्री हुनुपर्नेछ ।
- (ण) व्हिलचेयर, ट्रिल, स्ट्रेचरको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्ने र यस्ता सामग्री राख्ने ठाउँ र चलाउन सकिने पर्याप्त ठाउँ र चलाउने मानिसको समेत व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(१७) फोहरमैला व्यवस्थापन : फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सहितको मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

- (क) अस्पतालबाट निष्काशित फोहरमैलाको व्यवस्थापन फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० ले तोकेबमोजिम हुनुपर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालबाट निष्कासन हुने सामान्य तथा चिकित्साजन्य फोहरमैला प्रकृति अनुसार स्रोतमै अलग अलग छुट्याउने, संकलन, हुवानी तथा उचित विसर्जन गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।
- (ग) अस्पतालबाट सृजित संक्रमणजन्य फोहरलाई निःसंक्रमण गरेर अन्तिम व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।
- (घ) अस्पतालमा मर्करीयुक्त उपकरणको सट्टा डिजिटल प्रविधियुक्त उपकरण प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।

(१७) अस्पताल सम्बन्धी अन्य मापदण्ड : दफा १६ मा उल्लिखित मापदण्डका अतिरिक्त अस्पतालहरूले देहाय बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(१) भवन मापदण्ड :

- (क) भौगोलिक विषमताको आधारमा भवनको हरेक तलाको उचाई मानव स्वास्थ्यलाई अनुकूल हुने गरी बनाएको हुनुपर्नेछ । सामान्यतः कोठाको उचाई कमिमा ३.६ मिटर हुनुपर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालमा प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाको लागि छुट्टाछुट्टै विभाग हुनुपर्नेछ ।
- (ग) प्रशासनिक कार्यालयमा बैठक कोठा र स्वास्थ्य शिक्षा एवं सूचनामुलक पुस्तकालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) बहिरंग विभाग, अन्तरंग विभाग, प्रयोगशाला, अपरेसन थिएटर र प्रशासनिक कार्यालय जस्ता सेवाग्राही र बिरामीले हिँडडुल गर्नुपर्ने क्षेत्रहरूमा सहज आवागमन गर्न सकिने गरी व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) अस्पतालमा आउने बिरामी, कुरुवा र भिजिटर्सका लागि आवश्यकपर्ने सवारी साधनहरू पार्किङको लागि अस्पतालले व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (च) आकस्मिक अवस्थामा बहिर्गमनद्वारको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (छ) आगलागी भएको बेलामा बारुणयन्त्रको लागि अस्पताल हाताभित्र पर्याप्त स्थानमा पानी भर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(ज) प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा बारुणयन्त्र आवागमनमा सहज हुने गरी भवन निर्माण भएको हुनुपर्नेछ । पर्याप्त संख्यामा अग्नि समनयन्त्र (Fire Extinguisher) जडान भएको हुनुपर्नेछ साथै आकस्मिक संकेतका लागि साईरनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(२) अन्तरंग सेवा (Indoor service) :

- (क) अस्पतालको शैया क्षमताको आधारमा डाक्टरको ड्युटी रुम, पेन्ट्री (दराज, च्याक, खाना राख्ने ठाउँ आदि), आइसोलेसन रुम, ट्रिटमेण्ट रुम, शौचालय आदिको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ख) शैया बीचको दूरीको सम्बन्धमा साधारण शैया (General) बीचको दुरी कम्तिमा ४ फिट हुनुपर्ने र साथै भित्ताबाट कम्तिमा एक फिटको दूरीमा शैया राख्नुपर्नेछ ।
- (ग) अस्पतालमा बच्चा, सुत्केरी, अब्जभेसन तथा सरुवा रोगका लागि छुट्टाछुट्टै वार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) जनरल शैयाको हकमा ४ देखि ६ शैयाको अनुपातमा १ स्टाफ नर्स व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) लेबर रुमको छुट्टै व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ साथै लेबर रुमका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(३) सघन उपचार सेवा (आई.सि यू., सि.सि.यू., एन. आई. सि.यू.) :

- (क) चौबिसै घण्टा सघन उपचार सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।
- (ख) प्रत्येक अस्पतालमा आकस्मिक कक्षसँगै Observation Ward/Minor OT/Major OT बाट सहज पहुँच पुग्ने आई. सि. यू. (इन्टेन्सिभ-केयरयुनिट) कक्ष हुनुपर्नेछ ।
- (ग) कुल उपलब्ध बेडको पाँच प्रतिशतको अनुपातमा आई. सि. यू. बेड व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) आइ.सि.यू. कक्षमा प्रति दूई शैयाका लागि एक भेन्टिलेटर हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) तुरुन्तै असर गरिहाल्ने (Acute) रोगीहरूको लागि आवश्यक मात्रामा अलगगै शैया छुट्ट्याउनु पर्नेछ ।
- (च) आई.सि.यू., सि.सि.यू., एन.आई.सि.यू. जस्ता सघन सेवा प्रदान गर्ने युनिटप्रति शैयाको अनुपातमा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । सम्बन्धित क्षेत्रमा तालिम प्राप्त चिकित्सक चौबिसै घण्टा उपस्थित रहनु पर्नेछ र सम्बन्धित कन्सल्ट्याण्ट अनकलमा उपलब्ध हुनुपर्नेछ ।
- (छ) मेजर ओ.टी. भएको जुनसुकै अस्पतालमा आइ.सि.यू. अनिवार्य हुनुपर्नेछ ।
- (ज) आइ.सि.यू. युनिटमा भर्ना भएका विरामीहरूको अवस्थाबारे चौबिसै घण्टामा कम्तिमा दुई पटक विरामीका आफन्तलाई विरामीको अवस्थाको जानकारी दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (झ) कडा सरुवा रोग भएका विरामीलाई सघन उपचार आवश्यक परेका विरामीलाई छुट्टै आइसोलेसनमा उपचारको प्रवन्ध मिलाएको पर्नेछ ।
- (ञ) सघन उपचार कक्ष वातानुकूलित हुनु पर्नेछ ।

(४) ओ. टी. (अपरेशन थिएटर) (Operation Theater) :

- (क) सर्जिकल सेवा प्रदान गर्न न्यूनतम एउटा मेजर ओ.टी., र एउटा माइनर ओ.टी. र एउटा एनेस्थेसिक तयारी कक्षको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ख) अक्सिजन आपूर्तिको नियमित व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ग) ओ. टी. वातानुकूलित गराईएको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) अत्यावश्यकीय सेवा तथा सामग्रीहरू उपलब्ध भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) ओ. टी. को बाहिर विरामी कुरुवा बस्ने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (च) प्रत्येक मेजर ओ.टी. को लागि पोष्ट अपरेटिभ वार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(५) एलाईड हेल्थ सेवा (Allied Health Services):

- (क) एक्सरे मेशिन Install गर्नको लागि कम्तिमा २२५ स्क्वायर फिटको कोठा हुनुपर्नेछ ।
- (ख) एक्सरे गर्ने कोठाको wall thickness (१) ९ इन्च with plaster of paris वा (२) 6 Inches with 0.2 mm lead barrier वा (३) 2.0 mm lead Thickness मध्ये कुनै एक हुनुपर्नेछ । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट विकिरणको चुहावट नहुने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) X-ray Expose गर्ने व्यक्तिको लागि एक्सरे कोठाभित्र 0.5 m को lead Aprone or Equivalent Radiation Protective Material प्रयोग गर्ने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(घ) माइक्रो-बायोलोजी सम्बन्धी प्रयोगशाला वातानुकूलित भएको हुनुपर्नेछ ।

(६) सूचना संप्रेषण :

(क) आधुनिक सूचना प्रविधि सहितको अस्पताल सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनुपर्नेछ ।

(ख) अस्पताल प्रवेश गर्नासाथ अस्पतालको लेआउट देखिने नक्साद्वारा कुन सेवा कुन ठाउँमा प्राप्त गर्न सकिन्छ भनी देखिने विरामी वडापत्रको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ग) सूचना-पाटी, टि.भि.स्क्रिन, वेभसाइट आदि माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी र अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा र यसको लागि आवश्यक शुल्क सम्बन्धी जानकारी समेत दिने व्यवस्थाका लागि नागरिक वडापत्र सहज रूपमा देखिने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(घ) प्रयोगशालाबाट सेवाग्राहीहरूले पाउनुपर्ने सूचना व्यवस्थित रूपले प्रदान गर्न यस्तो सूचना प्रणालीलाई अस्पतालको सूचना प्रणालीसँग आवद्ध गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ङ) वार्ड तथा अन्य सम्बन्धित कोठाहरू जस्तै लेवर-रुम, डेलिभरी-रुम, आइ.सी.यू. सी.सी.यू. अपरेशन थिएटर, आपतकालीन कक्षमा शीघ्र सूचना दिने पद्धति स्थापना भएको हुनुपर्नेछ ।

(७) यस कार्यविधिमा उल्लिखित अन्य मापदण्डका अतिरिक्त अस्पतालले देहाय बमोजिमको मापदण्ड तथा पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-

(१) अस्पतालका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार (२५ शैयासम्मको सामान्य सेवा) :

सि.नं.	विवरण	मापदण्ड
१	जग्गा	क) ५५ वर्ग मिटर प्रति शैया, ख) भवन संहिता तथा मापदण्ड अनुसार खाली जग्गा हुनुपर्ने, ग) २५ प्रतिशत जग्गा पार्किङका लागि छुट्याउनु पर्नेछ ।
२	आकस्मिक सेवा र सामग्री उपकरण यस कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
३	औषधी सम्बन्धमा कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम २४ सै घण्टा हुनेछ ।	
४	बहिरङ्ग सेवा सम्बन्धी मापदण्ड कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
५	अन्तरङ्ग सेवा कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
६	शल्यक्रिया कक्ष	१ माइनर र १ मेजर
७	आइ.सि.यू	✓
८	प्रतिकारात्मक प्रवर्धनात्मक सेवा	खोप,मातृशिशु सेवा,स्वास्थ्य शिक्षा, श्रव्य दृश्य सेवा ।
९	शव गृह	कोठा
१०	क्यान्टिन सेवा	✓
११	मर्मत सेवा	✓

(२) अस्पतालका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार आकस्मिक सेवा (२५ शैयासम्मको विशेषज्ञ सेवा) :

सि.नं.	विवरण	मापदण्ड
१	सवारी साधन जानसक्ने र सडकसंग बाटो जोडिएको,	✓
२	सवारी साधन आवतजावत गर्न सक्ने पर्याप्त ठाउँ,	✓
३	प्रवेश मार्ग र बाहिर निस्कने मार्ग अलगअलग,	✓

४	प्रतिकालय,	✓
५	सोधपुछ सम्पर्क गर्ने कक्ष	✓
६	व्हील चेर,ट्रली, स्ट्रेचर राख्ने ठाउँ र काम गर्ने व्यक्ति	१,१,१,१
७	बिरामी छनौट गर्ने ठाउँ (TRIAGE)	✓
८	परीक्षण गर्ने कक्ष *	२*
९	उपचार शैया *	३*
१०	अवलोकन कक्ष (शैया)*	१(०) *
११	आकस्मिक शल्यक्रिया कक्ष	१
१२	सञ्चार सुविधा (टेलिफोन,ईन्टरनेट, आदि)	✓
१३	शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	✓
१४	शौचालयमा पर्याप्त पानीको व्यवस्था	कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम
१५	सार्वजनिक टेलिफोन सेवा	✓
आवश्यक उपकरण :		
१	सक्सन मेसिन प्रत्येक उपचार कक्षमा	१
२	सुचर सेट -प्रत्येक उपचार कक्षमा	१
३	एम्बु ब्याग (Resuciation bag with Laryngoscope)	२
४	अक्सिजन -प्रत्येक उपचार कक्षमा	२
५	ई. सी. जी. मेशिन	१
६	Cardiac Monitor	१
७	डीफीब्रिलेटर (AutomaticElectricDefribillator)	१
८	भेन्टीलेटर (Portable)	१
९	वी पी सेट-प्रत्येक उपचार कक्षमा	✓
१०	आइ भी स्टेण्ड (उपचार शैयाको अनुपातमा)	✓
११	प्लाष्टर गर्ने सामग्री	१
१२	डाईग्नोस्टिक सेट	१
१३	आकस्मिक कार्यको लागि औषधी सहितको कार्ट (ट्रली)	१
१४	ट्राकियोस्टोमी सेट	१
१५	Intraocious	१
१६	भेनस सेक्सन सेट	१
१७	CVP Line Set	१
१८	निवुलाईजर सेट	१
१९	वाटरसील ड्रेनेजसेट	१
२०	सूचना पाटी	१
२१	व्हील चियर,ट्रली, स्ट्रेचर	✓
२२	Foot step	✓
२३	वैकल्पिक विद्युत व्यवस्था	✓
२४	ग्यास्ट्रिक ट्युब / N/G tube Aspirationset	✓
२५	डुस सेट(Enema)	✓
२६	खुट्टाले चलाउने सक्सन मेसिन (Non Electric)	✓
२७	Area Room (Beds)	R1,Y+G =2 OB1,Bo

(३) बहिरंग सेवा सञ्चालनको लागि अस्पतालले देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डको पालना गरेको हुनुपर्नेछ :-

S.N.	Description	Criteria
A	General Areas	
1	Inquiry Counter/Cash counter (sq.m)	1 (28.0)

2	Medical record (sq.m)	1 (10.5)
3	Janitor's closet (sq.m)	1 (3.5)
4	Waiting room (sq.m)	1 (28.0)
5	Telephone	1
6	Toilets (Male and Female)	2 (17.5) 1+1
B	Medical Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Sub waiting room	1 (14.0)
C	Surgical Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Treatment and dressing room	✓
3	Sub waiting room	1 (14.0)
D	Obs/Gyne. Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Treatment room	1 (17.5)
3	Toilet cum cleaning room (attached to treatment room)	✓
4	Waiting room	1 (14)
E	Pediatric Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Treatment room	1 (14)
3	Immunization room	1 (14)
4	Recreation and play room	1 (14)
5	Waiting room	1 (14)
F	Orthopedic Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	✓
2	Plaster and splint storage room	1 (14)
3	Treatment room	1 (14)
4	Recovery & plaster cutting room	1 (14)
5	Waiting room	1 (14)
6	Physiotherapy room	1 (28) *
G	ENT Clinic	
1	Consultation room (each 8 sq. m)	✓
2	Treatment room	✓
3	Audiometry room Speech	1 (14)
4	Waiting room	✓
H	Dental Clinic	
1	X-ray room	✓*
2	Consultation room (each 8 sq. m)	✓
3	Workshop/Lab	✓*
4	Recovery room	✓
I	Skin & STD Clinic	
1	Consultation room (each 8 sq. m)	✓

2	Treatment room	✓
3	Skin Lab	✓
4	Waiting room	✓
5	Counseling room	✓

* Patient load र सेवाको प्रकृति अनुसार थप गर्न सकिने

(४) अन्तरंग सेवाको लागि देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डको पालना गरेको हुनु पर्नेछ :-

S.N.	Impatient (General Ward)	Criteria
1	Ward Area (per bed/7 sq.m)	✓
2	Nursing station	1 (17.5)
3	Nurse's changing room	✓
4	Treatment room	1 (10.5)
5	Clean utility room	1 (10.5)
6	Ward kitchen/pantry	1 (10.5)
7	Sluice room(धोइपखाली गर्ने ठाउँ)	1 (10.5)
8	Ward store	1 (10.5)
9	Doctor's duty room with toilet	1 (10.5)
10	Sanitary Facilities	
A	Water closet/toilet: 1 for every 8 beds (male)	✓
B	Urinal/toilet: 1for every 6 beds (female)	✓
C	Wash basins: 1 for every 12 beds	✓
D	Sinks: 1 for each ward	✓
E	Kitchen sinks & dish water: 1 for each ward	✓
11	Administrative Block	
A	Director's room	✓
B	Administrative unit / Finance unit	✓
D	Library / Health education unit	✓
E	Meeting hall /Training hall	✓
G	Record keeping unit	✓
H	Security unit	✓
I	Toilet-Male/Female	✓
J	House keeping	✓
12	Laundry/ Sterilization unit	
A	Dirty receive /	✓
B	Clean store room	
C	Staffs room with toilet	
D	Cleaning area	
E	Kitchen	✓
F	Sterilization room	✓

परिच्छेद-५
मानव संसाधन व्यवस्थापन

१८. **जनशक्ति विकास योजना** : अस्पतालको शैया क्षमताका आधारमा देहाय बमोजिमका न्यूनतम जनशक्तिको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ :-

(क) प्रति पञ्चिस शैयाका लागि एक जना एम.डी.जी.पी. चिकित्सक हुनुपर्नेछ । एम.डी.जी.पी.चिकित्सक नभएको अवस्थामा प्रसूती तथा स्त्री रोग विशेषज्ञ र बालरोग विशेषज्ञ हुनुपर्नेछ ।

(ख) शल्यक्रिया प्रदान गर्ने कक्षमा प्रति शैया कम्तीमा एक जना शल्यचिकित्सक, एक जना एनेस्थेसिस्ट, एक जना ईन्चार्ज, एक जना शल्यक्रिया सहायक र एक जना नर्स भएको हुनुपर्नेछ ।

(ग) जनरल कक्ष (General Ward) मा प्रति चारदेखि छ शैयामा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(घ) ईमर्जेन्सी तथा पोष्ट अपरेटिभ कक्ष (Post Operative Ward) मा प्रति दुई शैयामा एक जना नर्स भएको हुनुपर्नेछ ।

(ङ) सघन उपचार कक्ष (आई.सी.यू., एन.आई.सी.यू. सी.सी.यू.आदि) मा प्रति शैयामा एक जना स्टाफ नर्सका व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(च) प्रसूती कक्षको लेबर बेडमा प्रति बेड दुई एस.बी.ए (Skill Birth Attendants) तालिम प्राप्त नर्सको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(छ) अस्पतालमा कम्तीमा एक जना मेडिकल रेकर्डर भएको हुनुपर्नेछ ।

(ज) अस्पतालमा चौबीसै घण्टा सेवा उपलब्ध गराउने गरी फर्मासिष्ट लगायत आवश्यक संख्यामा जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(झ) अस्पतालमा कम्तीमा दुई तिहाइ पूर्णकालीन स्वास्थ्यकर्मी हुनुपर्नेछ ।

(ञ) सरकारी स्वास्थ्यकर्मीहरुबाट सेवा लिनुपर्ने अवस्थामा सम्बन्धित निकायको स्वीकृति पत्र लिएको हुनुपर्नेछ ।

(ट) हरेक स्वास्थ्यकर्मीले सम्बन्धित व्यवसायिक काउन्सिलबाट दर्ता नम्बर लिएको हुनुपर्नेछ ।

(ठ) विदेशी स्वास्थ्यकर्मी वा स्वयम्सेवकले सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिसमा सम्बन्धित काउन्सिलबाट स्वीकृति लिएको हुनुपर्नेछ ।

१९. **जनशक्ति सम्बन्धी विवरण** : (१) २५ शैयाको अस्पतालले देहायमा उल्लिखित जनशक्तिभन्दा कम नहुने गरी जनशक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ :-

सि.नं.	पद/नाम	संख्या
1	फिजिसियन	1*
2	सर्जन	1*
3	बालरोग विशेषज्ञ	1*
4	हाड तथा जोर्नी विशेषज्ञ	1*
5	स्त्रीरोग विशेषज्ञ	1*
6	यौन तथा छाला रोग विशेषज्ञ	1*

7	प्याथोलोजिष्ट/बायोकेमिष्ट/माइक्रोबायोलोजिष्ट	1*
8	मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट	1#
9	ल्याव टेक्निसियन	1
10	ल्याव असिस्टेन्ट	1
11	रेडियोलोजिष्ट	1*
12	रेडियोग्राफी टेक्नोलोजिष्ट/रेडियोग्राफी अधिकृत/वरिष्ठ रेडियोग्राफर	1
13	नाक,कान, घाटीरोग सर्जन	1*
14	नेफ्रोलोजिष्ट	1*
15	अप्याल्मोलोजिष्ट	1*
16	एनेस्थेटिष्ट	1*
17	डेन्टल/वि.डि.एस.	1*
18	मुटुरोग विशेषज्ञ	1*
19	स्नायूरोग विशेषज्ञ	1*
20	मानसिक रोग विशेषज्ञ	1*
21	एम.डि.जी.पि.	1
22	मेडिकल अधिकृत (एम.बी.बी.एस)	2
23	मे.सू/निर्देशक	1*
24	मेट्रोन	1*
25	सहायक मेट्रोन	1*
26	सिष्टर/वि.एन.	1
27	स्टाफ नर्स	4
28	अनमी	3
29	हे.अ.	4
30	अहेव	4
31	फिजियोथेरापिष्ट	1*
32	दन्त सहायक	1*
33	सहयोगी	3
34	अस्पताल प्रशासक	1*
35	सहायक प्रशासक	~
36	लेखा अधिकृत	~
37	मेडिकल रेकर्डर	1
38	लेखापाल/स.लेखापाल	1
39	रिसेप्सनिष्ट	1
40	स्टोर किपर	~
41	फार्मासिष्ट/फार्मसी सहायक	1
42	इसिजी टेक्निसियन	1*
43	डाइटिसियन	1*
44	वार्ड एटेन्डेन्स महिला/पुरुष	1
45	सुरक्षा गार्ड	1
46	अडियोलोजी असिस्टेन्ट	1*
47	स्पिच थेरापिष्ट	1*
48	एनेस्थेसिया असिस्टेन्ट	1*

* = Desirable

= Part time

! = If other (at least Gynaecologist and Pediatrician) specialist are not available then mandatory

~ = As per need

नोट: २५ शैया क्षमता अस्पतालमा अन्य विशेषज्ञ उपलब्ध नभएतापनि एक जना एम. डी. जी. पी. अनिवार्य हुनुपर्नेछ।

परिच्छेद-६
औजार तथा उपकरण सम्बन्धी व्यवस्था

२०. **औजार तथा उपकरण** : अस्पतालमा रहने प्रयोगशाला तथा उपकरणको हकमा देहायमा उल्लेख भएबमोजिम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-

(क) प्रयोगशालाका औजार तथा उपकरणहरू (**Laboratory Instruments**):

S.N.	Name of Instruments	Unit	Quantity
1	Microscope	pcs	1-3
2	Microtome	pcs	-
3	Tissue processor	pcs	-
4	Slide stainer (Histo)	pcs	-
5	Tissue floating water bath	set	-
6	Immuno histo-chemistry set	set	-
7	Auto analyzer (Bio-chemistry)	set	-
8	Semi auto analyzer (Bio-chemistry)	set	1
9	Elisa reader with washer	set	-
10	Incubator	set	1
11	Chemical balance	set	1
12	Electrolyte analyzer	set	1
13	Colorimeter	set	1-3
14	Hot air oven	set	1
15	Autoclave	set	1
16	Refrigerator	set	1-2
17	Coagulometer for coagulation profile	set	-
18	Blood cell counter (≥18 parameters)	pcs	1*
19	Blood gas analyzer	set	-
20	Generator	set	1
21	Centrifuge	pcs	2
22	Laminar hood		-
23	Counting chamber	pcs	1-2
24	DLC counter	pcs	1-2
25	Pipettes, glassware/kits/consumables	pcs	*
26	Biosafety cabinet (Class II)		-
27	Incinerator	set	1

28	Glassware/kits/reagent consumbles	*
29	Computer with printer	set
30	Adequate number of furniture	Should be available

* As per need.

(ख) Imaging Equipments:

S.N.	Name of the Equipment	Quantity
1	500 ma X-ray with image intensifier	-
2	300 ma X-ray machine	1
3	100 ma X-ray machine	1
4	100 ma X-ray machine (MOBILE)	1
5	Dry View Processor (CR System)	Optional
6	Dental X-ray machine	Optional
7	Ultra-sound machine with color doppler and guided biopsy	1
8	Spiral C.T. scan	-
9	MRI machine	-
10	Mammography unit	-
11	Echocardiogram	Optional

(ग) Cardiac Equipments:As specified

List of emergency and essential Drugs/ Instruments:

(१) List of emergency and essential drugs:

S.N.	Name of Drugs
1	Ranitidine, Omeprazole, Pantoprazole (Inj)
2	Adrenaline (Inj)
3	Chlorpheniramine (Inj)
4	Aminophyline (Inj)
5	Atropine (Inj)
6	Hyoxcine Bromide (Inj)
7	Calcium Gluconate (Inj)
8	Ciprofloxacin, Ampicillin, Ampiclox, Ceftrizone, etc. (Inj)
9	Deriphyline (Inj)
10	Dexamethasone (Inj)
11	Dextrose 5% Saline (Inj)
12	Dextrose 10% Saline (Inj)
13	Dextrose 25% Saline (Inj)
14	Dextrose 50% Saline (Inj)
15	Diazepam, Lorazepam, Amdazolam (Inj)
16	5% Dextrose Saline (Inj)
17	Dopamine (Inj)

18	Pentazocine (Inj)
19	Hydrocortisone (Inj)
20	Frusemide (Inj)
21	Mannitol (Inj)
22	Metronidazole (Inj)
23	Morphine (Inj)
24	Nitroglycerine Labetolol (Inj)
25	Normal Saline (Inj)
26	Paracetamol (Inj)
27	Metachlopramide (Inj)
28	Pethidine (Inj)
29	Phenergan (Inj)
30	Potassium Chloride (Inj)
31	Phenobarbitone (Inj)
32	Phenytoin (Inj)
33	Naloxone (Inj)
34	Vitamin K (Inj)
35	Ringer's Lactate (Inj)
36	Sodium Bicarbonate (Inj)
37	Diclofenac (Inj)
38	Dobutamine (Inj)
39	Noradrenaline (Inj)
40	Isoprenaline (Inj)
41	Aminodarone (Inj)
42	Magnesium Sulphate (Inj)
43	Digoxin (Inj)
44	Adenosine, Verapamil (Inj)
45	Traamostate (Inj)
46	Antacids (Tab)
47	Aspirin (Tab)
48	Diclofenac (Tab)
49	Paracetamol Tablet, gel
50	Ibuprofin (Tab)
51	Codeine Phosphate (Tab)
52	Prednisolone (Tab)
53	Antibiotics Oral (Tab/Cap)
54	Povidinelodine (Sol)
55	Antidiotics Ointments
56	Others as per necessary

(2) List of essential instruments for Emergency:

S.N.	Name of Drugs
1	Ambu bag with mask
2	Artery Forceps
3	Salbutamol Inhaler
4	Povidine Iodine
5	Blood Transfusion Set
6	BP Instrument
7	Clinwax ear drop
8	Crepe Bandage 4"
9	Crepe Bandage 6"
10	Dissection Forceps non-tooth
11	Dissection Forceps tooth
12	Disposable Syringes 3cc, 5cc, 10cc, 20cc
13	Endotracheal tube (Pediatric and Adult) 3.0-8.5
14	Laryngeal mask airway 3.0-8.5
15	Foley's catheter 6f-20f, 3way
16	Gloves No. 6, 6.5, 7, 7.5
17	I.V. Cannula 14G-24G
18	I.V. Set+Pediatric Burret
19	I.V. Infusion Set
20	C.V.P. line Set
21	Chest Tube (Different Sizes)
22	Ipratropium bromide inhaler + Solution
23	Knee hammer
24	Laryngoscope with blade (Adult, Pediatric sizes)
25	Leucoplast
26	Oxymetazoline nasal drop
27	Needle holder
28	Ryle's tube (N/G tubes)
29	Scissors (Different sizes)
30	Silver sulphadiazine cream
31	Stethoscope
32	Suction machine with tubes
33	Thermometer
34	Sphygmomanometer
35	Tongue depressor
36	Torch light
37	Uro bag
38	Wooden splint different sizes
39	Spinal board-1

40	Cervical color 1-5
41	Antibiotic Injection (Different)
42	Pulse Oxymeter-1
43	Otoscope-1
44	Ophthalmoscope-1
45	Glucometer-1
46	Digital clock
47	Delivery Set

परिच्छेद-७
सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

२१. विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने अस्पतालका पूर्वधार तथा मापदण्ड :

(क) दन्तरोग

Category of Hospitals

- **General Dental Hospital-** to provide Dental Services under one roof
- **Dental Clinic/Polyclinic-** to provide general dental services
- **Dental Department of General Hospital-** to provide general dental services Dental Hospital and Specialized Center should be registered as per as the Governments rules and regulation in four types as,
 - I. Private Limited Company
 - II. Public Limited Company
 - III. NGO
 - IV. INGO

General Dental Hospital - 15 Dental Chairs

The basic aim of the general dental hospital should be to provide all basic general dental services under one roof. The general dental hospital should have the following facilities:

• **Infrastructure**

Administrative: Reception, Waiting Room, Account Room, Maintenance Room, Store, Doctor's Meeting Room, Changing Room, Ambulance, Director's Room, Library Room

Clinical

Capacity of minimum 15 dental chairs should have at least five separate dept. namely-

1. Oral Surgery:

Minor OT with 2 beds and 2 dental chairs (Oral Surgeon visit on call and twice a week regular visit)

2. Orthodontic Dept- 1 dental Chairs (Specialist's visit at least twice a month)

3. PostodonticDept- 2 dental Chairs (Specialist's visit at least once a week)

4. Conservative Dept – 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)

5. Periodontics Dept - 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)

General- 10 dental chairs (Integrated system) 24 hrs Emergency Dental services

Other facilities

Sterilization room, Radiology- OPG and CEPH, Dental Laboratory, Pharmacy, Pathology- Routine test,

Waste disposal System, Water Storage, Toilets (Male/Female), Canteen (Space= One dental chairs should have Minimum 50 sqft. and total hospital should have minimum 5000sqft. Hospital complex may be rented, leased or own house, one should have minimum of five years of agreement with the house owner)

For Minor OT

- Anesthetist Service- On call
- Minor OT Equipment
- Operating table
- Operating lights
- Suction Units
- Electro-cautery Unit
- Instrument holding tables
- Infusion Stands
- X-ray viewers
- weighing machines (swab weighing)

Staffs

- Graduate dental surgeons- 10
- Staff Nurses- 2
- Dental Hygienist- 3
- Dental Assistant- 8
- x-ray Technician- 1
- Lab Technician- 1
- Maintenance Technician- 1
- Manager- 1
- Receptionist- 1
- Accountant- 1
- Store Keeper- 1
- Guard- 1
- Sweeper- 3

Dental Dept. for General Medical Hospital

The aim of the dental department of any general hospital is to provide general dental service in an clean and Hygienic environment. The dental department should have minimum following facilities.

Infrastructure-

Reception, Waiting, Clinic, Toilet, Cleaning and Sterilization area

Equipment

Three dental chairs (two for Drs and one for Hygienist) with Halogen light Halogen light spittoon and watersupply.

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor, electrocautry

- IOPA-X-Ray, X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Dental Hospital

Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under Specialist criteria.

Dental Clinic

The aim of the clinic is to provide general dental service in a clean and hygienic environment. Any graduate

Dental surgeons having permanent reg. from NMC can open dental clinic. The dental clinic should have minimum following facilities.

Infrastructure

- Reception
- Waiting
- Clinic
- Toilet
- Cleaning and Sterilization area

Equipment

- Electric Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply
- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Air motor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PISO Scaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray

- X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Dental Dept. for General Medical Hospital

The aim of the dental department of any general hospital is to provide general dental service in an clean and Hygienic environment, the dental department should have minimum following facilities.

Infrastructure-

Reception, Waiting, Clinic, Toilet, Cleaning and Sterilization area

Equipment

Three dental chairs (two for Drs and one for Hygienist) with Halogen light Halogen light spittoon and watersupply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor, electrocautry
- IOPA-X-Ray, X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

S.N.	Details	Dental Hospital (15 Dental Chairs)
	Infrastructure (Administrative)	
	Reception	1 (10 sq.m)

	Waiting room	1 (14 sq.m)
	Account room	1 (10 sq.m)
	Store	1 (10 sq.m)
	Maintenance room	1 (14 sq.m)
	Doctors meeting room	1 (16 sq.m)
	Changing room	1 (10 sq.m)
	Directors room	1 (10 sq.m)
	Library room	1 (14 sq.m)
	Clinical	
	Oral and maxillofacial surgery	(Oral surgeon visit on call and twice a week regular visit) Minor OT-2 Beds-2, DC-2
	Orthodontic department	(Specialist visit at least twice a month) DC-1
	Prosthodontic department	(Specialist visit at least once a week) DC-1
	General	(Integrated System) DC-10
	Periodontic department	Specialist visit at least once a week
	Restorative/Pedo department	Specialist visit at least once a week
	24 hrs Emergency dental services	
	Graduate dental surgeon	10
	Staff nurses	2
	Anesthetist	On call
	Dental hygienist	3
	Dental assistant	8
	Radiographer	1
	Lab technician	1
	Maintenance technician	1
	Receptionist	1
	Store keeper	1
	Security guard	1
	Sweeper	3
	Accountant	1
	Manager	1
	Other Facilities	1
	Sterilization room	1 (14 sq.m)
	Dental laboratory	1 (14 sq.m)
	Toilets (male/female)	2
	Parking areas	1/3 open space

Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under specialist criteria.

२२. स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली क्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार : (१) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोली क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने चिकित्सकले कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा पनि MBBS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(२) परामर्श सेवा दिने व्यक्ति स्वास्थ्य विज्ञानमा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरी परामर्श सेवा तालिम प्राप्त हुनुपर्नेछ ।

(३) पोलीक्लिनिकमा रेडियोलोजी इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला तथा औषधी उपचार सेवा संचालन गर्नु परेमा छुट्टाछुट्टै सेवा सम्बन्धी निर्धारित पूर्वाधार पूरा गर्नुपर्नेछ ।

(४) स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलीक्लिनिकमा स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि देहाय बमोजिमका भौतिक सुविधा हुनुपर्नेछ :-

(क) बिरामीको जाँच गर्न **Ventilated** वा **AC** कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै (कम्तीमा १४ वर्ग मिटरका) १

(ख) बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ) १

(ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल १

(घ) चिकित्सकका लागि टेबुल १

(ङ) चिकित्सकका लागि कुर्सी १

(च) बिरामी बस्ने टुल/कुर्सी १

(छ) शौचालयको व्यवस्था (अपाङ्गतामैत्री भएको) २

(ज) टेलिफोन, इन्टरनेट र वेब पेज

(झ) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्री

(ञ) स्वच्छ पानीको आपूर्ति

(ट) निरन्तर विद्युत आपूर्ति ।

(५) स्वास्थ्य सेवा र विषय अनुसारका आवश्यक औजार तथा उपकरणहरूको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(६) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि कम्प्यूटर वा रजिष्टरको प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।

(७) क्लिनिकमा प्रयोग हुने सम्पूर्ण औजारहरूको अनिवार्य निर्मलीकरणको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(८) क्लिनिकमा काम गर्ने सम्पूर्ण कर्मचारीको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि साथै प्राविधिक कर्मचारीको सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि राख्नुपर्नेछ ।

(९) सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(१०) नेपाल सरकार वा महानगरपालिकाबाट तोकिएको एकीकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको ढाँचा अनसुर नियमित रूपमा मासिक प्रतिवेदन महानगरपालिकामा पठाउनुपर्नेछ ।

(११) निर्मलीकरण गर्नका लागि **AUTO CLave Mechine, ROOM, STORE ROOM / WASTE MANAGEMENT** राम्ररी गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

२३. रेडियोलोजी वा डाईग्नोस्टिक एण्ड इमेजिङ सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा शर्त : (१) रेडियोलोजी वा डाईग्नोस्टिक तथा ईमेजिङ सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमका प्रविधिहरु समावेश गरिएको हुनुपर्नेछ :-

(क) X-ray (300 mA ;Dd)

(ख) Ultrasonogram (USG)

(२) उपदफा (१) मा उल्लेख गरिएको बाहेक थप प्रविधिको लागि माग भएमा महानगरपालिकाको सिफारिसमा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनाले स्वीकृति दिनेछ ।

(४) रेडियोलोजी डायग्नोस्टिक तथा ईमेजिङ सेवाबाट पर्ने विकिरणका दूष्प्रभावलाई कम गर्नका लागि उक्त सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिँदा वा सिफारिस गर्दा देहाय बमोजिमको मापदण्डलाई आधार मानिनेछ :-

(क) एक्सरेका लागि आवश्यक व्यवस्था : (१) एउटा एक्सरे मेसिनका लागि कम्तीमा २२५ स्क्वायर फिटको कोठा हुनुपर्नेछ ।

(२) एक्सरे गर्ने कोठाका Wall Thickness

(क) ९ Inch With Plaster of Paris वा

(ख) ६ Inch with 20 mm lead barrier वा

(ग) २.० एम एम lead thickness हुनुपर्नेछ । साथै भ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट विकिरणको चुहावट हुन नसक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(३) एक्सरे सेवा प्रदान गर्ने व्यक्तिका लागि एक्सरे कोठा भित्र ०.५ mm को एप्रोन तथा radiation protective measures को व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(४) Radiology मा कार्यरत कर्मचारीहरुका लागि radiation dose monitor उपलब्ध हुनुपर्नेछ र सोको नियमितमा Radiation Survey Monitoring गर्नुपर्नेछ ।

(५) Eye, Gonadal, Thyroid Gland आदिका Protection को लागि Lead glass/gloves/leadapron को व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(६) X-ray एक्सपोज गर्ने कोठा डार्क र प्रतिक्षा गर्ने कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनुपर्नेछ ।

(७) Radiology विभागमा सर्वसाधारणका पहुँच पुग्ने (Exposure) ठाउँमा X-ray विकिरणले स्वास्थ्यमा खराब असर पर्नसक्छ भन्ने बारे सूचना गर्नुपर्नेछ । साथै सूचनामा गर्भवती महिला तथा बालबालिकालाई अनावश्यक विकिरणबाट बच्न अनुरोध गर्ने समेत गरेको हुनुपर्दछ ।

(ख) रेडियोलोजी सेवाका लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता : रेडियोलोजी सेवाका लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता देहाय बमोजिम हुनुपर्नेछ :-

(१) रेडियोलोजिष्ट :- मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट चिकित्सा शास्त्रमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरी रेडियोलोजी विषयमा एम.डी., डी.एम.आर.डी., एफ.आर.सी. आर. वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(२) रेडियोलोजी एण्ड ईमेजिङका रिपोर्टिङ रेडियोलोजिष्टहरुले मात्र गर्न पाउनको साथै Radiological Interventional Procedure हरु पनि यथासम्भव रेडियोलोजिष्टले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(३) रेडियोलोजी सेवाका लागि देहाय बमोजिमको योग्यता भएका जनशक्ति हुनुपर्नेछ :

(क) **Medical Physicist** :- **Medical Physics** विषयमा **Bsc** वा **Msc** उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ख) बायोमेडिकल ईन्जिनियर :- बायोमेडिकल ईन्जिनियरिङ्ग विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ग) सिनियर रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट :- सम्बन्धित विषयमा **MSc. Radiography** गरी कम्तीमा ३ वर्ष काम गरेको हुनुपर्नेछ ।

(घ) रेडियोग्राफीक अधिकृत (रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट) :- चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थान यस रेडियोग्राफीक विषयमा (**BSc. MIT, Bsc. RT**) स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ । साथै **NHPC(Nepal Health Professional Council)** मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(ङ) रेडियोग्राफर :-चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थाबाट रेडियोग्राफी विषयमा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ग) **Radiation Measurement and Protection** : **Radiation Measurement and Protection** सम्बन्धी व्यवस्था विश्व स्वास्थ्य संगठनका मापदण्ड अनुसार हुनुपर्नेछ । कुनै काम गर्ने व्यक्तिमा **radiation sf dose 20 Mili sievert per year (WHO)** को सन् २००२ को मापदण्ड अनुसार देखिएमा उपयुक्त क्षतिपूर्ति सम्बन्धित संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

(घ) **Ultrasonogram (USG) USG : Ultrasonogram (USG) को प्रयोग सम्बन्धमा** :

रेडियोलोजी सेवा सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिमका उपकरणहरूको व्यवस्था हुनुपर्नेछ :-

(१) इमर्जेन्सी सेवामा चाहिने औषधी लगायत औजार उपकरणहरूको व्यवस्था,

(२) स्ट्रेचर, ह्वील चियरको व्यवस्था,

(३) पर्याप्त पानी सहितको शौचालयको व्यवस्था,

(४) रेकर्डिङ्ग तथा रिपोर्टिङ्गका लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था,

(५) नियमित विद्युतको लागि बैकल्पिक व्यवस्था,

(६) विरामीका लागि र विरामी कुरुवा बस्नको लागि कोठा लगायत बेञ्चको व्यवस्था,

(७) स्टोर, रिपोर्ट डिस्ट्रीब्यूसनका लागि छुट्टैकोठाको व्यवस्था,

(८) **Medical Equipment repair & maintenance** गर्दा बायोमेडिकल ईन्जिनियर वा रेडियोलोजिकल उपकरण सम्बन्धी विशेष तालिम प्राप्त व्यक्ति ।

(९) विकिरण क्षेत्रमा काम गर्नेलाई अनिवार्य रूपमा रेडिएसन भत्ताको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(१०) **A/C Machine** को व्यवस्था र एक जना कम्तीमा **PCL** गरेको व्यक्ति व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ड) रेडियोलोजी सेवाको लागि न्यूनतम उपकरण तथा जनशक्ति पूर्वाधार :

सि.नं.	विवरण	क्लिनिक	१५ शैया
१	एक्सरे मेशिन	१०० एम ए - १	३०० एम ए - १
२	एक्सरे मेशिन पोर्टेबल मोवाइल	स्वेच्छिक	१०० एम ए - १
३	अल्ट्रासाउण्ड मेशिन	स्वेच्छिक	स्वेच्छिक
४	जनशक्ति		
	रेडियोलोजिष्ट	आशिक समय	आशिक समय
	रेडियोग्राफिक अधिकृत	१	१
	रेडियोग्राफर	२	२

२४. निजी प्रयोगशाला सेवा : (१) प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनका लागि प्रयोगशालाहरुको स्तर, विभाजन र जनशक्ति देहाय बमोजिम हुनुपर्नेछ :-

(क) जनरल प्याथोलोजी र सोको लागि योग्यता : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट एम. वि.वि.एस.वा सो सरह उत्तीर्ण गरी MD Path. MRC Path, DCP वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ख) माइक्रोबायोलोजी र सोको लागि योग्यता : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट MD Microbiology उपाधि प्राप्त ।

(ग) हेमाटोलोजी : र सोको लागि योग्यता : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट MD Hameatology उपाधि प्राप्त ।

(घ) MD Biochemistry र सोको लागि योग्यता : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट MD Biochemistry उपाधि प्राप्त ।

(ङ) मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट र सोको लागि योग्यता : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट मेडिकल ल्याब टेक्नोलोजी विषयमा स्नातक BMLT उपाधि प्राप्त ।

गर्न पाउने परिक्षणहरु : Histopatholoty, Cytopathology & Bone Marrow Study बाहेकका सबै परीक्षणहरु ।

(च) विशेषज्ञ मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट मेडिकल ल्याब टेक्नोलोजी विषयमा स्नातकोत्तर उपाधि MMLT प्राप्त । MMLT/M.Sc. Microiology, MMLT/M.Sc. Haematology, MMLT/ M.Sc. Bio chemistry, MMLT/M.Sc. Cytology गरेकाले जुन विषयमा आफूले उपाधि प्राप्त गरेको छ, सोही विषयमा मात्र प्रयोगशाला सञ्चालन गरी विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्न पाउने छन् ।

(छ) ल्याब टेक्नीशियन : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण ।

गर्न पाउने परिक्षणहरु : २५ शैयासम्मका सरकारी अस्पतालस्तरमा प्रदान गरिने प्रयोगशाला सम्बन्धी परिक्षणहरु ।

(ज) ल्याब असिष्टेण्ट : मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा एक वर्ष वा २५ महिनाको ल्याब असिष्टेण्ट तालिम पूरा गरी प्रमाण पत्र प्राप्त गरेका ।

गर्न पाउने परीक्षणहरु : २५ शैयासम्मका सरकारी अस्पतालस्तरमा प्रदान गरिने प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत परिक्षणहरु ।

नोट: माथि उल्लेखित जनशक्तिहरूले योग्यता हासिल गरेको विषयको पाठ्यक्रममा उल्लेखित सम्बन्धित परीक्षण गर्न पाउनेछन् ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेका प्रमाण पत्रका आधारमा व्यवसाय गर्न नेपाल सरकारले तोकेको परिषदमा दर्ता हुनुपर्नेछ ।

३. **प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड :** प्रयोगशालाहरूको न्यूनतम मापदण्ड स्वास्थ्य प्रयोगशाला स्थापना तथा संचालन मापदण्ड निर्देशिका, २०७३ बमोजिम हुनुपर्नेछ ।

(क) राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला वा अन्य सम्बद्ध निकायबाट सञ्चालन हुने गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यक्रममा अनिवार्य रूपमा भाग लिनुपर्नेछ ।

(ख) Space 150 sq.ft

(ग) Equipments/Consumables/Reagents/Kits As required to perform designated tests-All "Basic Equipments", consumables, reagent / kits.

Basic equipments include-

- Centrifuge
- Colorimeter
- Water bath
- VDRL shaker
- Hot air oven
- Incubator
- Micropipettes
- DC coagulator
- Refrigerator
- Power backup

Glasswares: Khan Tubes, Test tubes, peuidishes, etc.

Consumables: Disposable syringes, vacutainers, gloves and masks

(घ) Services (range of tests): To be provided by these laboratories include:

- Hematology: TC, DC, hemoglobin, ESR, blood grouping for non-transfusion purpose, BT, CT
- Biochemistry: Sugar, Urea, BilirubinT&D, S. Uric Acid, Total protein, serum albumin
- Microbiology: Sputum AFB stain (Z-N stain)
- Tests by RDTs: With simple interpretation
- Miscellaneous: Routine urine analysis, routine stool analysis, urine pregnancy test, Stool for reducing substances.
-

(ङ) प्रत्येक कोठामा पर्याप्त प्रकाश र भेन्टीलेशनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

- (च) विजुली र शुद्ध खानेपानीको राम्रो व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (छ) प्रयोगशालाले फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ज) प्रयोगशालामा निर्मलीकरण र पर्याप्त पानी सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (झ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने टेबुल, कुर्सी लगायतका फर्निचरहरू पर्याप्त मात्रामा हुनुपर्नेछ ।
- (ञ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने काँचका भाँडाकुँडाहरू तोकिएको मापदण्ड अनुसार व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ट) प्रयोगशालामा काम गर्ने जनशक्तिले विषयसँग सम्बन्धित स्वास्थ्य परिषदमा अनिवार्य रूपमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ र आफ्नो नाम, शैक्षिक योग्यता एवं परिषदको दर्ता नम्बर उल्लेखित स्टाफ वा प्रिन्टको प्रयोग रिपोर्टिङमा अनिवार्य रूपमा उल्लेख गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ठ) प्रयोगशालामा दिइएको सेवाको विवरण ,सेवाग्राही संख्या उल्लेख गरी प्रतिवेदन प्रत्येक तीन तीन महिनामा महानगरपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (ड) प्रयोगशाला परिक्षणको सेवा शुल्क निर्धारण महानगरपालिकाबाट स्वीकृति भए बमोजिम गर्नुपर्नेछ ।
- (ढ) प्रयोगशाला दर्ताको लागि तोकिएको ढाँचामा निवेदन पेश गर्नुपर्ने छ र शुल्क तिर्नुपर्नेछ ।
- (ण) विरामी तथा विरामी कुरुवाका लागि प्रतिक्षा कक्षको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद- ८

आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरूका मापदण्ड

२५. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरूका मापदण्ड : (१) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजीस्तरमा स्वास्थ्य संस्थाका स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति गर्दा देहायका मापदण्डको पालना गर्नुपर्नेछ :-

(क) आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा :

(१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ । नेपाल सरकारका वहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

(२) पञ्चकर्म सेवा केन्द्रमा सम्बन्धित विषयमा कम्तिमा वि.ए.एम.एस. वा सो सरह उपाधि प्राप्त व्यक्तिबाट वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, आस्थापन, अनुवासन, वस्ति र रक्त मोक्षण प्रयोग गर्नुपर्ने उत्तरवस्तिका लागि सम्बन्धित विशेषज्ञबाट गर्नुपर्नेछ ।

(३) आयुर्वेद अस्पतालमा काम गर्ने कर्मचारीलाई संक्रमण सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यक तालिम दिनुपर्नेछ ।

(४) आयुर्वेद अस्पतालले जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, औजार-उपकरण र सेवाका गुणस्तरीयतामा मात्र संस्था विस्तार गर्न स्वीकृतिका लागि माग गर्न र उपयुक्त ठहर भएमा शाखा विस्तारका लागि स्वीकृति दिन सकिनेछ ।

(५) विरामीको उपचारको सिलसिलामा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ चिकित्सक समक्ष वा उपयुक्त स्थानमा प्रेषण (रेफर) गर्नु पर्नेछ ।

(६) रोग निदानार्थ आवश्यक पर्ने ई.सि.जी., इ.इ.जी, प्याथोलोजी, रेडियोलोजी तथा अन्य आवश्यक सेवाहरु संचालन गर्नु परेमा सम्बन्धित विषयका जनशक्ति र सामग्री सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण नीति नियमको पालना गर्नु पर्नेछ ।

(७) इन्टिग्रेटेड क्लिनिक, नर्सिङ होम वा अस्पताल भनी स्वीकृतिका लागि माग भएमा कुन कुन विषय र सेवा दिने उद्देश्य राखिएको हो ? सो प्रष्ट उल्लेख गरि सोही बमोजिमका जनशक्ति, औजार उपकरण र भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(८) आयुर्वेद चिकित्सा विधामा स्वास्थ्य रक्षा, रोग निवारण, औषधि द्रव्यकाष्ठौषधी, र औषधीको प्रयोग गरिने चिकित्सा सेवा, विना औषधी दिइने सेवा र आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखित पूर्वकर्म अन्तर्गतका निराग्नीस्वेद (जल, वायु, सूर्यकिरण, पार्थिव तत्वको प्रयोग), अग्निस्वेदन, अभ्यङ्ग (Massage), सत्त्वावजयचिकित्सा (योगाभ्यास, ध्यान आदि) का माध्यमबाट रोगको रोकथाम वा दीर्घजीवनका लागि सञ्चालन गरिने संस्थाहरुले आयुर्वेद स्वास्थ्य कर्मीहरु, भौतिक पूर्वाधार, आवश्यक औजार उपकरण र तोकिएका मापदण्ड पूरा गरि जुनसुकै नाममा संचालन भएतापनि आधारग्रन्थ सहित महानगरपालिकाबाट अनुमति लिएर मात्र सञ्चालन गर्न पाइनेछ ।

(ख) आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत रहने सेवाहरु:

चिकित्सा सेवा:

१. रोग उपचार (आतुरविकार प्रशमन)

(क) युक्ति व्यापाश्रय चिकित्सा	(ख) संशमन (औषधी चिकित्सा)
(ग) संशोधन(वमनादि पञ्चकर्मशोधन चिकित्सा)	(घ) दैव व्यापाश्रय
(ङ) सत्त्वावजय	(च) शस्त्र-प्रणिधान
(छ) योगाभ्यास	

२. स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक, स्वास्थ्य रक्षा तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा

(क) प्रकृति विनिश्चयर परामर्श	(ख) स्वस्थवृत्त पालन -ऋतुचर्या, दिनचर्या, रात्रिचर्या, पथ्यापथ्य, आहार- विहार
(ग) रसायन	(घ) वाजीकरण
(ङ) पञ्चकर्म	(च) योगाभ्यास

(ग) **आयुर्वेद अस्पताल तथा नर्सिङ होम सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार :** (१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजीस्तरमा सञ्चालन गर्ने अस्पताल एवं नर्सिङ होमहरुले आफ्नो क्षमता अनुसार क्रमशः एक वा एक भन्दा बढी देहाय बमोजिमका विभाग/शाखाहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछन् :-

आयुर्वेद चिकित्सा सेवा अन्तर्गत विभाग वा शाखा :

- (क) कार्य चिकित्सा
- (ख) बालरोग चिकित्सा
- (ग) प्रसूति तथा स्त्रीरोग चिकित्सा
- (घ) शल्य चिकित्सा

(ड) शालाक्य

(च) रसायन

(छ) वाजीकरण ।

(२) आयुर्वेद अस्पतालले देहाय बमोजमका भौतिक पूर्वाधारका व्यवस्था तथा मापदण्डका पालना गर्नु पर्नेछ :-

सि.नं.	विवरण	१०-२५ शैयासम्म
१.	भौतिक पूर्वाधार	
	(क) जग्गा मापदण्ड : सडकसंग जोडिएका हुनुपर्ने (प्रति शैया ५० व.मि.) ।	✓
	(ख) सवारी साधन आवत जावत तथा पार्किङ्गका लागि पर्याप्त ठाँउ हुनुपर्ने ।	✓
	(ग) प्रवेशद्वार र निकासद्वार - गेट छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने ।	
	(घ) सञ्चार, बिजुली, शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्था हुनुपर्ने ।	✓
२.	सेवा	
	वहिरङ्ग	✓
	अन्तरङ्ग	✓
३.	जनशक्ति	
	आयुर्वेद चिकित्सामा स्नातकोत्तर उपाधि (M.D./M.S.Ay.)	आवश्यकता अनुसार
	चिकित्सक (B.A.M.S.)सा सरह)	३ जना
	आयुर्वेद सहायक (P.C.L.)सा सरह)	आवश्यकता अनुसार
	आयुर्वेद सहायक कार्यकर्ता (AAW)सा सरह)	२ जना
	पञ्चकर्म सह-सहायक	आवश्यकता अनुसार
	अभ्यङ्गकता	आवश्यकता अनुसार
	B.N.(B.Sc.Nursing)	

सि.नं.	विवरण	१०-२५ शैयासम्म
	अ.न.मि.	३ जना
	ल्याव टेक्नालोजिष्ट	

	ल्याव टेंकिनसियन	स्वैच्छिक
	ल्याव असिस्टेण्ट	आवश्यकता अनुसार
४.	Radiology/USG	
	रेडियोलोजिस्ट	
	रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार
	सहायक रेडियोग्राफर	आवश्यकता अनुसार
	हेल्पर	स्वैच्छिक
५.	कर्मचारी प्रशासन	
	प्रशासन अधिकृत	
	नायव सुब्बा	आवश्यकता अनुसार
	खरिदार (लेखा) प्रशासन	१ जना
	कम्प्यूटर प्राविधिक खरिदार	आवश्यकता अनुसार
	पियन पाल	३ जना
	भान्छे/टहलवा	२ जना
	माली	आवश्यकता अनुसार
	ड्राइभर	आवश्यकता अनुसार
	कुचिकार	२ जना
६.	उपकरण	
	स्टेथेस्कोप (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	✓
	B.P.Set (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	✓
	Thermometer (आवश्यकता अनुसार)	✓
	Weighing Machine	२
	उचाइ नाप्ने साधन	१
	Torch light	१
	Cotton, Gauze, Bandage	आवश्यकता अनुसार
	Apron	आवश्यकता अनुसार
	Gloves	आवश्यकता अनुसार
	X-ray view box	आवश्यकता अनुसार
	Oxygen set	१
	Durm set	३
	Autoclave	३
	Surgical Set	१
	Sliding	
	Suture Material (different size)	४
	Needle (different size & shape)	१०
	Forceps	१२

Artery forceps	१२
Cutting scissors	२
Cutting set	२
Blunt scissors	१
Sharp Scissors	१
Lancet	
Scalpel & kitle holder etc.	२
Dressing set	
Kidney tray, small tray, large bowel	४
Dissecting forceps, Thumb forceps	४
Dressing trolley, dressing materials,	२

७९

सि.न.	विवरण	१०-१५ शैयासम्म
	Gauge, bandage/teucoplest/xylocain etc.	७
	Catherer set	
	Plain, folley's & matlicot cather	१०
	Diagnostic set	२
	General	
	Tongue Spatula	२
	Torch light/emergency light	२
	Specific	
	ENT set	२
	Gynecological Examination Set, D & C Set, Cucus, Sim's Speculum, emema set	१
	Neonatal care set	१
	Macintos sheet, Kally's pad	५
	Other	
	Proctoscope/Laryngoscope/ Ophthalmoscope	२
	Tonometer/Rhinoscope	१
	Sterilizer/Autoclave drum set	१
	Equipments & Materials for emergency case management	२
	Nebulizer	१
	Ryle's Tube	

	Gastric Lavage set	२
	Bed screen	३
	Mask	२५
	Cap	१०
	Ear syringing set	२
	Wooden splint	
	Urobag	२
	अन्तरङ्ग सेवा(Indoor)	
	वार्ड: पुरुष कोठा १० X २० स्क्वायर फिट	२
	महिला कोठा १० X २० स्क्वायर फिट	२
	चिकित्सा कोठा १० X १० स्क्वायर फिट	१
	शौचालय (पुरुष तथा महिलाका लागि छुटाछुटै)	४
	Wheel chair/स्टर्चर/ट्रली	१
	चाट/लकर/फाइल कबिनेट	१५
	बेड प्यान/शैया संख्याका आधारमा	✓
	कुरुवा बस्ने टुल (शैया संख्याका आधारमा)	✓
	चिकित्सक कक्ष	१
	नर्सिङ ड्यूटी रुम १०X१५ स्क्वायर फिट	१
	बिरामी आसान एम्बुलेन्स	
	औषधी स्टोरका पूवाघोर	
	भेन्टिलेशनयुक्त १०X१५ स्क्वायर फिट	१
	साइजका कोठा	
	बिरामी पुर्जा दर्ता गर्ने कक्ष	१
	औषधी वनाउने टेबल कुर्सी	१
	बिरामीका लागी सोधपुछ तथा सहयोग कक्ष	१
	भान्साघर	आवश्यकता अनुसार
७.	बहिराग विभाग (OPD)	

सि.न.	विवरण	१०-२५ शैयासम्म
	बिरामी दर्ता कक्ष बिरामी जाँच्ने कोठा लेखा प्रशासन कक्ष	१ वटा १ वटा २ वटा
८.	आकस्मिक सेवा सुविधा अक्सिजन सेट आकस्मिका सेवामा आवश्यक अन्य उपकरण विशेषज्ञ सेवाका हकमा सोही अनुसारका जनशक्ति कक्ष र आवश्यक उपकरण हुनुपर्ने ।	२ सेट हरेकका २/२ सेट आवश्यकता अनुसार
९.	प्रयोगशाला कोठा	२
१०.	मनोपरामर्श एवं जीवनशैली कोठा	१
११.	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदिका लागि (१६X ३२)	१
१२.	पूर्वकर्म सेवाका लागी प्रत्येक सेवाका अलग-अलग कक्ष	आवश्यकता अनुसार
	<ul style="list-style-type: none"> ● स्नेहन कक्ष ● अभ्यङ्ग कक्ष ● स्वेदन कक्ष(नाडि स्वेद लगायत १३ प्रकारकम स्वेदनका लागी अलग अलग कक्ष ● अभ्यङ्ग टेबुल ● सर्वाङ्ग स्वेदन यंत्र ● नाडि स्वेदन यंत्र लगायत विविध १३ प्रकारकम स्वेदनका लागी अलग अलग आवश्यक यन्त्र ● कटि तथा जान स्वेदन यन्त्र ● अवगाह स्वेदन यन्त्र ● निरागनी स्वेदनका लागी कम्मल, मृदिका प्रस्तर, जल, तेज , प्राथिव तत्व 	१ १ आवश्यकता अनुसार आवश्यकता अनुसार १ आवश्यकता अनुसार १ १ आवश्यकता अनुसार
१३.	पञ्चकर्म सेवा (५ वटा सेवाका लागी अलग अलग कक्ष हुनुपर्ने)	आवश्यकता अनुसार
१४.	पुनर्स्थापना कक्ष	आवश्यकता अनुसार
१५.	फलफूल सहित स्वच्छ वातावरण र औषधीयुक्त हर्वेरियम समेत हुनुपर्ने ।	आवश्यकता अनुसार

(घ) आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार : आयुर्वेद पोलिक्लिनिक सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही तीन वा सो भन्दा बढी सेवा प्रदान गर्नुपर्ने र औषधी सेवाको व्यवस्था समेत हुनुपर्नेछ । स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि BAMS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(१) एक सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ:-

- (क) बिरामीको जाँच गर्ने भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्नेछ । -कम्तिमा १४×१० वर्ग फिट)
- (ख) बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ (ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल
- (घ) चिकित्सकको लागि कुर्सी
- (ङ) चिकित्सकको लागि टेबुल
- (च) बिरामी बस्ने कुर्सी/टुल
- (छ) बिरामी कुर्न बस्ने बेन्चहरुको व्यवस्था
- (ज) शौचालयको व्यवस्था
- (झ) टेलिफोन (स्वेच्छिक) ।

(२) आवश्यक औजार उपकरणहरु देहाय अनुसारको हुनुपर्नेछ:-

- (क) थर्मोमिटर -१
- (ख) तौल लिने मेशिन -१
- (ग) उचाई नाप्ने मेशिन -१
- (घ) टंग डिप्रेसर - १
- (ङ) ब्लड प्रेशर जाँच्ने मेशिन -१
- (च) स्टेथोस्कोप -१
- (छ) आँखा, नाक, कान जाँच्ने सेट -१
- (ज) प्रोक्टोस्कोप -१
- (झ) प्रोव
- (ञ) सिरिन्ज
- (ट) टर्च लाइट
- (ठ) पञ्जा
- (ड) मास्क, एप्रोन
- (ढ) किडनी ट्रे
- (ण) बाल्टीन ।

(३) अन्य व्यवस्था :

- (क) विशेषज्ञ सेवा र विषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ख) विरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।

(ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरू अनिवार्य रूपमा निर्मलिकृत गरिएको हुनुपर्नेछ ।

(घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् दर्ता नं., सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(ङ) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ङ) आयुर्वेद पूर्वकर्म पञ्चकर्म सेवा केन्द्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार :

(१) **भौतिक पूर्वाधार:** आयुर्वेद पञ्चकर्म सेवा प्रदान गर्न केन्द्र, हेल्थ क्लब र हेल्थ रिसोर्टहरू सञ्चालनका

लागि आवश्यक पर्ने अभ्यङ्ग, स्वेदन, स्नान, वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, वस्ति आदि उपचार कक्षहरू र सोका लागि देहायका सामग्रीहरूको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । यसका साथै औषधी निर्माण कक्ष, प्रकृति परीक्षण, सत्वावजय चिकित्सा, योग, ध्यान एवं अन्य सहायकहरूका लागि आवश्यक कक्षहरू हुनुपर्नेछ । साथै उपयुक्त किसिमका पुस्तकालय, शौचालय लगायतको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(क) अभ्यङ्ग कक्ष

(ख) स्वेदन कक्ष (ग्यास सिलिण्डर कक्ष बाहिर हुनुपर्ने)

(ग) अभ्यङ्ग टेबुल

(घ) सर्वाङ्ग स्वेदन बक्स

(ङ) नाडि स्वेदन यंत्र

(च) वस्ति यंत्र सेट

(छ) वमन टेबुल सहित वमन कक्ष

(ज) शौचालय संलग्न रहेका विरेचन कक्ष

(झ) विरेचन कुर्सी

(ञ) नस्य कुर्सी

(ट) शिरोधारा टेबुल सहित सेट

(ठ) शिरो वस्ति सेट

(ड) जान वस्ति, कटि वस्ति आदि सेट

(ढ) कटि स्वेदन टब

(ण) अवगाह स्वेदन टब

(त) संसर्जन कर्मका लागि भोजनालय

(थ) अन्य पूर्वाधार तथा आत्याविक चिकित्सा सामग्री

नोट : पञ्चकर्मका प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरंग सेवा संचालन स्वीकृति अनिवार्य हुनेछ ।

(२) **पञ्चकर्म सेवाहरुः**यी सेवा केन्द्रहरु व्यवस्थित रूपमा सञ्चालित गरिनुपर्नेछ । यी केन्द्रहरुबाट दिइने सेवाहरु आयुर्वेद चिकित्सा सिद्धान्त अनुसार रसायन, वाजीकरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, प्रतिरोधात्मक, पुनर्स्थापन एव उपचारात्मक कर्ममा आधारित रहनुपर्नेछ । रसायन, वाजीकरण सेवा पनि दिनुपर्नेछ । पञ्चकर्म र सो सम्बन्धी सेवाहरु निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः-

- (क) पञ्चकर्म
- (१) पूर्वकर्महरुः स्नेहन, स्वेदन, अभ्यङ्ग, पिण्डस्वेद, नाडी र पिच आदि ।
- (२) संसर्जन, रसायन कर्म ।
- (३) प्रधानकर्महरुः वमन, विरेचन, वस्ति (अनुवासन, आस्थापन, शिरोविरेचन, रक्तमेक्षण (जलौका) ।
- (४) पश्चात कर्म ।
- (ख) अन्य कर्म ।
- (१) अभ्यङ्ग, स्वेदन, २३ प्रकार स्वेद वाह्य वस्ति, नेत्र तर्पण, शिरोधारा, शिरा वस्ति, तेल, स्नान, लेप कटिस्नान, पादस्नान आदि कर्महरु ।
- (२) सत्वावजय कर्मः सत्वावजय, योग, ध्यान, नाद चिकित्सा आदि कर्महरु ।

(३) **आवश्यक जनशक्तिहरुः** आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत पञ्चकर्म र सम्बन्धित कुनै पनि कर्महरु दक्ष अनुभवी आयुर्वेद चिकित्सकहरुको मातहतमा रहेर मात्र दिनुपर्नेछ । देहायका योग्यता भएका जनशक्तिहरुबाट उपरोक्त सेवाहरु सञ्चालन गर्नुपर्नेछः-

- (क) आयुर्वेद चिकित्सक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त ।
- (ख) पञ्चकर्म चिकित्सा सहायक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा प्रमाणपत्र तह वा आयुर्वेद स्वास्थ्य सहायक तह उत्तीर्ण गरी न्यूनतम ३ महिनाका पञ्चकर्म तालिम प्राप्त गरेका हुनुपर्नेछ ।
- (ग) पञ्चकर्म सह-सहायक : कम्तिमा एस.एल.सी.पास गरी आयुर्वेद चिकित्सकका मातहतमा रही सो सम्बन्धी आवश्यक कर्महरुको तालिम सहितको २ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेका ।
- (घ) अभ्यङ्गकर्ता (महिला र पुरुष दुवै) : कम्तिमा आठ कक्षा पढी २ वर्षसम्म आयुर्वेद चिकित्सकका मातहतमा बसी अभ्यङ्गकर्ताका रूपमा अनुभव प्राप्त गरेका ।

(४) आयुर्वेद अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिइने केन्द्रहरुबाट विश्रान्ती अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिन सक्नेछन र सो कर्मका लागि न्यूनतम सुपरिवेक्षण प्राविधिक निरीक्षण टोलीद्वारा समय समयमा गरिनेछ ।

(५) पूर्वकर्म पञ्चकर्म चिकित्सा गर्दा प्रयोग हुने औषधी तथा अन्य द्रव्य :

- (क) क्वाथ, फाण्ट, अर्क, स्वरस
- (ख) अवलेह, पाक, खण्ड, किसरा
- (ग) स्नेह, प्रस्तर, मृदिका, जल, तेज, धुम्र, वास्प, कम्बल, वस्त्र, पट्ट, जल आदि ।

(६) पश्चात कर्ममा प्रयोग हुन द्रव्य तथा निर्मित औषधी व्यवस्था :

- (क) सात्विक आहार, ऋतु तथा दिनचर्या, ब्रम्हचर्या पालन
- (ख) औषधी-चूर्ण, वटी, फान्ट, अवलेह

- (ग) आसव, अरिष्ट
- (घ) लौह, मण्डुर
- (ङ) तेल, घृत
- (च) रस, रसायन
- (छ) लेप, मलहम
- (ज) भष्म, पिष्टी ।

(च) होमियोप्याथिक चिकित्सा सेवा स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड :

(१) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा पनि स्नातक वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ ।

(२) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा भौतिक पूर्वाधार देहाय बमोजिम हुनुपर्नेछ :-

भौतिक पूर्वाधार

- (क) बिरामी जाँच गर्ने उपयुक्त कोठा,
- (ख) बिरामी कुर्ने बेन्च र कुर्सी,
- (ग) बिरामी जाँच गर्ने टेबुल र स्टुल,
- (घ) शौचालय ।

आवश्यक स्वास्थ्य उपकरण :

- (क) स्टेथेस्कोप
- (ख) बि.पी. सेट
- (ग) ई.एन.टी. सेट
- (घ) थर्मोमिटर
- (ङ) एक्सरे हेर्ने बक्स
- (च) Weighing Machine
- (छ) उचाई नाप्ने साधन
- (ज) टर्च
- (झ) गज, कटन, ब्यान्डेज
- (ञ) Tongue Depresor
- (ट) Proctoscope
- (ठ) बाल्टीन, जग
- (ड) बिरामीको विवरण राख्ने रजिष्टर
- (ढ) Catheterization set

जनशक्ति:

- (क) होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियाप्याथिमा स्नातक तह वा सो सरह)

(ख) सहायक होमियोप्याथिक चिकित्सक - १ (कम्तिमा होमियोप्याथिकमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह)

(ग) होमियोप्याथिक सहायक -१ (मान्यता प्राप्त संस्थाबाट होमियोप्याथिकमा तालिम प्राप्त गरेको)

सेवा

(क) उपचार

(ख) परामर्श

(छ) होमियोप्याथिक इमर्जेन्सी सेवा:

(१) होमियोप्याथिकमा इमर्जेन्सी सेवा २४ सै घण्टा सीमित सेवा खुल्ला राख्न सकिनेछ ।

(२) भौतिक पूर्वाधार:

- २०×१५ साईजको भेन्टिलेशन तथा शौचालययुक्त कोठा
- चिकित्सक बस्ने टेबुल र कुर्सी - १ थान
- स्टाफ नर्स बस्ने कुर्सी -१ थान
- बिरामी बस्ने कुर्सी, टुल -१ थान
- अपरेशन टेबुल -१ थान
- Hanging light (100 wt)-१ थान
- च्याक -१ थान
- हिटर -१ थान
- Sterilization set -१ थान
- शौचालयमा पर्याप्त मात्रामा पानी उपलब्ध भएको ।

(३) उपकरण:

- स्टेथोस्कोप
- BP set
- Globes
- X-ray view Box
- Thermometer
- Weighing Machine
- उचाइ नाप्ने साधन
- Plastic Apron
- Dressing set

- Stitching set
- Torch
- Mask
- Cap
- Cotton, Gauze, bandage
- Stab, stand + oxygen cylinder, suction machine

(४) सेवा सम्बन्धी:

- Dressing
- Stitching
- साधारण Injury

(५) जनशक्ति : चिकित्सक -१ जना

- स्टाफ नर्स -१ जना
- कार्यालय सहयोगी -१ जना

(६) औषधी : होमियोप्याथीमा प्रयोग हुने केही इमर्जेन्सी औषधीहरु

(छ) निजी स्तरका होमियोप्याथिक अस्पतालका पूर्वाधार :

सि.न.	विवरण	१०-१५ शया
१	भौतिक पूर्वाधारहरु : अस्पताल भवन आफ्नो वा भाडामा, पार्किङ्गस्थल, खुल्ला जग्गा, अस्पताल प्रवेशमार्ग, यातायातको सुविधा, प्रतिक्षालय, सोधपुछ कक्ष आदि आवश्यकता अनुसार उपलब्ध भएको ।	
२	सेवा	
	क) बहिरङ्ग सेवा	
	ख) अन्तरङ्ग सेवा	
३	जनशक्ति	
	चिकित्सक (स्वेच्छिक	
	स्नातकोत्तर तह)	
	चिकित्सक (
	स्नातक तह)	
४	सहायक चिकित्सक	३
	स्टाफ नर्स	स्वेच्छिक
	अ.न.मी.	२
	ल्याब टेक्नोलोजिष्ट	स्वेच्छिक
	प्याथोलोजिष्ट, ल्याब टेक्निसियन	स्वेच्छिक
	ल्याब एसिस्टेन्ट	१

	रेडियोलोजिस्ट, रेडियोग्राफर	स्वेच्छिक
	वार्ड ब्वाइ	१
	प्रशासन अधिकृत	—
	नायब सुब्बा	१
	सहलेखापाल	१
	कम्प्युटर सहायक	१
	पियन/पाले	४
	भान्छा/टहलवा	३
	माली	१
	सवारी चालक	१
	कुचीकार	२
४	उपकरण	
	स्टेथेस्कोप	आवश्यकतानुसार
	B.P. Set	" "
	X-ray view box	" "
	Thermometer	" "
	Weighing Machine	" "
	उचाइ नाप्ने साधन	" "
	Apron	" "
	Gloves	" "
	Oxygen set	" "
	Catheterization set	" "
	Torch	" "
	Cotton, gauze, bandage	" "
	र अन्य आवश्यक सामग्रीहरु	" "
५	अन्तरङ्ग सेवा	
	पुरुष कोठा	17×10'
	महिला कोठा	17×10'
	चिकित्सा कोठा	14×10'
	शौचालय, वास बेशिन तथा पानी पर्न्याप्त	२
	Wheel Chair/	२
	चाट/लकर/फाइल	५
	बेड प्यान (शैया संख्याका आधारमा)	५
	कुरुवा बस्ने टुल	५

	चिकित्सक आराम गर्ने बेड	१
	नर्स ड्युटी रुम १४ × १०	१
	विरामी आसान एम्बुलेन्स	१
	कम्प्युटर तथा पिन्टर	३
६	औषधी स्टोरका पूर्वाधार	
	भेन्टिलेशनयुक्त १४ × १० साईजका कोठा	१
	विरामीका पुर्जा दर्ता गर्ने टेबुल, कुर्सी	
	औषधी बनाउन टेबुल, कुर्सी	
	विरामी पुर्जा दर्ता गर्न रजिष्टर	
	बहिरङ्ग सेवाका	25×14'
	लागि विरामीहरुका पर्खने कोठा	
	बहिरङ्ग सेवाका लागि विरामी जाँच्ने कोठा	14×10'

(ज) **एक्यूप्रेसर:** अनेक रोगको उपचार गर्ने एक्यूप्रेसर क्लिनिक वा पोलि एक्यूप्रेसर (प्राकृतिक चिकित्सा) क्लिनिक सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिम व्यवस्था हुनुपर्नेछ :-

(१) दक्ष जनशक्ति :

(क) कुनै विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित विषयमा स्नातक (डाक्टर उपाधि) गरेका व्यक्तिहरु

(ख) कुनै पनि मान्य प्राप्त संघ संस्थाबाट आवश्यक तालिम (डाक्टर वा सोसरहको उपाधि) प्राप्त गरेका व्यक्तिहरु ।

(२) अर्ध दक्ष जनशक्ति:

(क) कुनै पनि मान्यता प्राप्त संघ संस्थाबाट एक वर्ष वा सोभन्दा बढी तालिम प्राप्त व्यक्तिहरु ।

(ख) दक्ष जनशक्तिका साथमा न्यूनतम तीन वर्षसम्म अनुभव प्राप्त गरेको कुरा दक्ष जनशक्तिले प्रमाणित गरेको व्यक्तिहरु ।

(३) विरामी जाँच गर्ने कोठा

(४) एक्यूप्रेसर थेरापिष्टहरुको लागि मेच र टेबुल

- (५) दक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक)
(६) अर्धदक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक) -१ जना
(७) कार्यालय सहायक -१ जना
(८) स्वीपर -१ जना
(९) आवश्यक उपकरणहरु:

- (क) एक्यूप्रेसर जाँच गर्ने मेशिन
(ख) तौल लिने मेशिन
(ग) एक्यूप्रेसर गर्ने जिमका मेशिनहरु
(घ) शक्ति सञ्चार गर्ने उपकरणहरु
(ङ) इलेक्ट्रोनिक एक्यूप्रेसर मेशिन
(च) स्पाइनल रोलर
(छ) फेसियल रोलर र अन्य व्यायामका उपकरणहरु ।

(१०) संस्थागत रूपमा खोलिने क्लिनिक:

- (क) महानगरपालिकाको अनुमति लिएर मात्र स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।
(ख) स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्न माथि उल्लेखित व्यवस्था हुनु अनिवार्य छ ।
(ग) चिकित्सक उपचार लगायत काम गर्ने जनशक्तिले नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको हुनुपर्दछ ।

(११) बिरामी भर्ना गरेर पनि उपचार गर्न सकिने छ ।

(१२) बिरामी भर्ना गर्न स्वास्थ्य क्लिनिकमा देहाय बमोजिम थप व्यवस्था हुनुपर्दछ:-

- (क) बिरामी राख्ने कोठा
(ख) बिरामी सुत्ने बेड, आवश्यक ओड्ने ओछ्याउने सामान
(ग) सफा र प्रदूषण मुक्त कोठा
(घ) स्नान घर
(ङ) सफा पानी
(च) सन्तुलित भोजन आदि
(छ) बिरामी सुत्ने बेड एकले अर्कालाई नछुने गरी कम्तिमा २-३ फिटको दूरीमा राख्ने
(ज) शौचालय ।

(१३) एक्यूप्रेसर प्राकृतिक चिकित्सा विषयमा प्रचार/प्रसार तथा अनुसन्धान मात्र गर्ने उद्देश्यले पनि संस्था खोली सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(क) सम्बन्धित विषयको अनुसन्धान गर्ने आवश्यक योग्यता प्राप्त गरेको जनशक्ति हुनुपर्नेछ ।

(ख) प्रचार गर्दा एउटा विषयसंग अर्को विषय बाझ्ने गरी तथा एकले अर्कालाई हानी पुऱ्याउने प्रचार गर्नु हुँदैन ।

(१४) एक्यूप्रेसरको लागि महानगरपालिकाबाट प्रमाणित गरेर मात्र यस सम्बन्धी बिक्री वितरणमा बजारमा ल्याउनु पर्नेछ । जस्तै: जोगाड, अन्य जिम आईटमका सामग्रीहरु ।

(१५) समय, परिस्थिति र स्थान अनुसार उपचारमा प्रयोग हुने उपकरणको विकासक्रम अनुसार परिवर्तन हुन सक्नेछ ।

(भ्र) **एक्यूपञ्चर सेवा अस्पतालका पूर्वाधार र मापदण्ड** : एक्यूपञ्चर सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिम पूर्वाधार तथा मापदण्ड पालना गरेको हुन पर्नेछ :-

सि.न.	विवरण	५ शैया	१० शैया
१	भौतिक पूर्वाधारहरु जनरल अस्पताल सरह	✓	✓
२	सेवा ■ मोक्सिबुसन	✓	✓
३	जनशक्ति		

	क) स्नातकोत्तर	०	१
	ख) स्नातक	१	२
	ग) एक्यूपञ्चर सहायक	२	३
	घ) नर्सिङ्ग स्टाफ	०	२
	ङ) प्रशासनिक कर्मचारी जनरल अस्पताल सरह		
	च) कार्यालय सहयोगी	१	२
४	उपकरण		
	क) एक्यूपञ्चर निडिल		
	ख) माक्सा स्टिक		
	ग) कपिङ्ग		
	घ) अटाक्लभ		
	ङ) स्टथास्काप		
	च) थर्मामिटर		
	छ) रेकर्ड रजिष्टर		
	ज) अन्य व्यवस्था जनरल अस्पताल सरह		

(ज) **प्राकृतिक चिकित्सा अस्पतालका पूर्वाधार** :

सि.नं.	विवरण	१० शैया
१.	आवश्यक अस्पताल भवन एवं खुल्ला जग्गा (५५ वर्ग मी. प्रति शैया)	✓

२	प्रवेश मार्ग :- अस्पतालसम्म मोटर सजिलै जाने, फर्कन र रोक्न सक्न	✓
३.	प्रतिक्षालय सोधपुछ/सम्पर्क र सूचना/टेलिफोन सेवा हुनुपर्ने प्रतिक्षालयमा बस्ने ठाउँ	
४.	बहिरंग विभाग (OPD) बिरामी जाँच्ने कोठा व्यवस्थापन कक्ष	१ वटा १ वटा
५.	आकस्मिक सेवा सुविधा अक्सिजन सेट IV Set	आवश्यकतानुसार
६.	प्रयोगशाला कोठा	✓

	उपचारका सामग्री (माटो, पानी आदिका गुणस्तर जाँच गर्ने कोठा)	
७.	मनोपरामर्श एव जीवनशैली र स्वास्थ्य प्रशिक्षण कोठा	१ वटा
८.	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदिका लागि आवश्यक हल	२० जना
९.	Physiotherapy Unit	१ वटा
१०.	उपचार सेवाका कोठा (जल चिकित्सा, माटो चिकित्सा, सय किरण चिकित्सा, चुम्बक चिकित्सा, मालिस एवं अन्य प्राकृतिक चिकित्सा सेवाका लागि)	१० वटा

११.	भोजनालय (चिकित्सकले दिका भोजन तालिमका अनुसारका भोजन दिन सक्ने भोजनालय, भोजन एव पोषण विशेषज्ञका लागि आवश्यक कोठा)	३ वटा
१२.	पुनर्ताजगी कक्ष - चिकित्सक, सहायक चिकित्सक आदिका लागि	✓
१३.	शैया/कोठा विशेष सघन उपचार कोठा (१ जना बिरामी मात्र राख्ने) २/२ जना बिरामी राख्ने सुविधा भएका कोठा ४/४ जना बिरामी राख्ने सुविधा भएका कोठा	२ २ १ -
१४.	शौचालय एवं स्नान कोठा	५ वटा
१५.	फूल विरुवा प्रशस्त भएका बगैचा	
१६.	उपकरण सम्पूर्ण शरीरका वाष्पस्नान यन्त्र स्थानीय वाष्पस्नान यन्त्र कटिस्नान टव रीढस्नान टव एनीमा (Enema) विभिन्न प्रकारका पट्टिहरु (चिसा पट्टि) सेकका यन्त्रहरु माटो चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरणहरु सूर्य किरण चिकित्सामा प्रयोग हुने	२ वटा २ वटा ५ वटा ३ वटा २ वटा २० वटा ३/३ वटा ५/५ वटा
	रक्तचाप नाप्न यन्त्र (BP Set) नाक,कान, घाँटी जाँच्ने यन्त्र (ENT Set) तौल नाप्ने यन्त्र	वटा ५ वटा २ वटा

जनशक्ति		
१७.	चिकित्सक	२ जना
	सहायक चिकित्सक	२ जना
	उपचारक	१० जना
	सहायक उपचारक	२ जना
	लेखा अधिकृत	-
	लेखापाल	१ जना
	प्रशासकीय प्रमुख	-
	प्रशासकीय सहायक	१ जना

२६. पोषण केन्द्र, घरैमा दिईने स्वास्थ्य सेवा र हस्पिस तथा प्यालेटिभ सेवा :

(क) पोषण केन्द्र : पोषण सम्बन्धी स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ । नेपाल सरकारका बहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

(१) जनशक्ति सम्बन्धी व्यवस्था :

Position	Requirement	Qualification
Nutritionist or Dietitian	1	B.sc/ M.sc Nutrition and dietetics from Nepal or equivalent
Paramedics	1	Minimum CMA
Nursing	2	Minimum ANM
Admin – In- charge	1	Bachelors in management or equivalent
Helpers	2	Can read and write

(२) पूर्वाधार सम्बन्धी व्यवस्था

			Minimum size(length*width)
Infrastructure			
1	Treatment/Consultati	1	11*9 ft
2	Treatment room	1	14*11 ft

3	Inqui	1	14*12 ft
4	Gym	1	14*10 ft
5	Kitch	1	10*9 ft
6	bathroom / toilet	2	Seperat for male and female
7	waiting room	1	Adquite
8	Alternative Power	1	
9	Parking Area	4	Adquite
Consultation Room			
1	Consultation room	1	
2	Files	1	
3	Treatment bed	1	
4	Bed	1	
5	Pen	1	
6	Bed	2	
7	Disposable latex bed	1	
8	Air conditioner	1	
9	Vertical blinds	1	
Treatment Room			
1	Treatment bed	3	
2	Dustb	2	
3	Changing room	1	
4	Cold season	4	
5	Bed	6	
6	Disposable latex bed	1	
7	Disposable cotton		
8	Ceiling Light	1	
9	Vertical blinds	1	
Gym hall			
1	Water dispenser	1	
2	Ceiling lights	2	
3	Vertical blinds	1	
Kitchen			
1	Shaped kitchen	1	
2	Cupboa	6	
3	Wall	1	
4	Refrigerator	1	
5	Gas Stove(range)	1	
6	Mix	1	
7	Dining table	1	
8	sto	3	
9	Plate stand	1	
10	Cutlery box	1	

11	Plat	1	
12	Steel	6	
13	Melamite cups	6	
14	Melamite plates	6	
15	Spoos	6	
16	For	6	
Back side			
17	Invert	1	
18	Stand (iron)	1	
Technical asset			

	Body Composition Analyser(bioelectrical)		
2	Weighing scale(big)	1	
3	Weighing scale normal(digital)	1	
4	Cryolipolysis	1	
5	Heat pads	6	
6	Heat machine	2	
7	TENS	2	
8	Blanket heat machine	2	
9	Blanket heat pads full	2	
10	Gel pack	6	
11	Treadmill	1	
12	Elliptical	1	
13	Crazyfit massager	1	
14	G10 massager	1	
15	G5 massager	1	
16	Dumbbells(10 kgs or above)		
17	Rod	1	
18	Weights(12 kgs)		
19	Kettle bell(15 kgs)		
20	Yoga mat	5	
21	Stepper	1	

फार्मसी/औषधी पसल सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड

२७. फार्मसी/औषधी पसलसम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार:

(१) कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा पनि D.pharma. वा सोभन्दा माथिको उपाधि प्राप्त तथा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त निकायद्वारा ओरेन्टेसन तालिम प्राप्त व्यवसायी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(२) नेपाल सरकारको औषधी व्यवस्था विभागमा दर्ता भएका तथा अन्य नै निकायमा दर्ता भै नेपालमा बिक्री वितरण गर्नुका लागि अनुमति प्राप्त औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीहरू मात्र बिक्री वितरण गर्नुपर्नेछ ।

(३) फार्मसी/औषधी पसलबाट औषधी भण्डारण तथा बिक्री वितरण गर्दा औषधी व्यवस्था विभागले निर्धारण गरेका सर्तहरू पूरा गरेको हुनुपर्नेछ ।

(४) फार्मसी/औषधी पसल सेवा सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमको भौतिक पूर्वाधार हुनुपर्नेछ:-

(क) सफा र उज्यालो कोठा,

(ख) विरामी बस्ने ठाउँ,

(ग) शौचालयको व्यवस्था (अपाङ्गमैत्री सहित),

(घ) औषधी उपकरण भण्डारणका लागि आवश्यक Custody freez को व्यवस्थापन,

(ङ) परामर्श कक्ष,

(च) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलक पोष्टर तथा अन्य सामग्रीहरू,

(५) फार्मसी/औषधी पसल/ सञ्चालन गर्ने कर्मचारीको सम्पूर्ण शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र, प्रतिलिपि, परिषद दर्ता भएको प्रमाणपत्र प्रतिलिपि, आयकर प्रमाणपत्र, औषधी पसल सञ्चालन अनुमति पत्रको प्रतिलिपि सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(६) औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीहरू बिक्री वितरण गर्न दर्तावाला सम्बन्धित व्यक्तिले नै गरेको हुनुपर्नेछ ।

(७) फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरेको हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद- १०

अभिलेख तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था

२८. **अभिलेख तथा प्रतिवेदन:** (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेका सेवाहरु महानगरपालिकाबाट प्राप्त एकिकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अनुसार अभिलेख राख्नु पर्नेछ । तोकिएको समयमा आफूले प्रदान गरेको सेवाको प्रतिवेदन महानगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त एकिकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको ढाँचामा अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ । यसरी तोकिए बमोजिमको अभिलेख नराख्ने र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई महानगरपालिकाले सचेत गराउनुका साथै अनुमति खारेज गर्न समेत सक्नेछ ।

(२) सूचना व्यवस्थापन गर्ने कर्मचारीलाई एकिकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी तालिम लिने व्यवस्था मिलाइने छ ।

(३) स्वास्थ्य संस्थाले सेवा प्रदान गरेका बिरामीहरुको रोगको विवरण ICD coding गरी प्रतिवेदन गर्नुपर्नेछ ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा भएको जन्म तथा मृत्युको घटना विवरण प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको ढाँचामा स्थानीय पञ्जिकाधिकारीलाई मासिक रूपमा दिनुपर्नेछ ।

(५) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामा नेपाल सरकारले तोकेको **notifiable diseases** का बिरामी पत्ता लागेको वा शंका लागेको खण्डमा वा कुनै रोगको महामारीको शंका लागेमा तुरुन्तै महानगरपालिकामा सूचना गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद- ११

सञ्चालन अनुमति नवीकरण हुन नसक्ने अवस्था र खारेजी सम्बन्धी व्यवस्था

२९. **सञ्चालन अनुमति नवीकरण नहुने :** (१) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि देहायका अवस्थामा स्वास्थ्य संस्थाका सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिने छैन :-

(क) नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पूर्वाधार पूरा नगरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाईएमा,

(ख) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणमा उल्लिखित शर्तहरु पालना नगरेको पाईएमा,

(ग) अस्पतालले प्रदान गरेका सेवाको तोकिएको ढाँचामा अभिलेख नराखेमा, तोकिएको ढाँचा र समयमा नियमित प्रतिवेदन नगरेमा र वार्षिक प्रतिवेदन महानगरपालिकामा पेश नगरेमा,

(घ) स्वास्थ्य संस्थाबाट सिर्जित अस्पतालजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गरेको नपाईएमा,

(ङ) मन्त्रालय वा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना वा महानगरपालिकाले दिएको निर्देशनको उल्लंघन गरेमा,

(च) भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण नभएको वा पुराना भवनको हकमा तोकिएका समयभित्र भुक्तम्पीय दृष्टिकोणले भवन प्रबलीकरण गरेको नपाईएमा ।

(छ) औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीहरूको बिक्री वितरण गर्दा सम्बन्धित विषयमा उपाधि प्राप्त वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त निकायबाट तालिम (वरेन्टेशन) प्राप्त व्यक्तिले मात्र पाउनेछ, अन्यथा कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।

३०. खारेजी गर्न सकिने : सञ्चालनमा रहेका देहायको अवस्थाका स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन अनुमति महानगरपालिकाले खारेज गर्न सक्नेछ ।

(क) यस कार्यविधि प्रारम्भ हुन अघि अनुमति प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाले संस्था सञ्चालन गर्न नसक्ने जनाई सञ्चालन अनुमति खारेजका लागि निवेदन दिएमा महानगरपालिकाले त्यस्ता संस्थाका सञ्चालन अनुमति खारेज गर्न सक्नेछ ।

(ख) गैरकानूनी क्रियाकलाप गरेको पाईएमा महानगरपालिकाले तोकिएको सेवा निलम्बन वा संस्थाका सञ्चालन अनुमति खारेज गर्न सक्नेछ । दफा २६ बमोजिम अनुमति नवीकरण नहुने भएमा त्यस्ता संस्था स्वतः खारेज हुनेछन् ।

(ग) दफा २७ को खण्ड (ख) बमोजिम अनुमति खारेज गर्नुपूर्व त्यस्ता संस्थालाई मनासिव समयावधी तोकौ सफाई पेश गर्ने मौका दिनुपर्नेछ ।

परिच्छेद -१२

विविध

३१. सेवा शुल्क निर्धारण : (१) सर्वसाधारणलाई उचित मूल्यमा गुणस्तरीय, स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने प्रयोजनका लागि स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरका आधारमा त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाले लिनसक्ने सेवा शुल्क सम्बन्धी मापदण्ड कार्यपालिकाले निर्धारण गर्नेछ ।

३२. मापदण्ड तथा अनुसूचीमा हेरफेर : महानगरपालिकाले यस कार्यविधिमा उल्लिखित मापदण्ड तथा अनुसूचीहरू आवश्यकता अनुसार हेरफेर वा थपघट गर्न सक्नेछ ।

३३. व्याख्या गर्ने अधिकार : यस कार्यविधिमा उल्लेखित कार्यान्वयनमा बाधा आई परेमा महानगरपालिकाले बाधा अड्काउ फुकाउनको निर्णय गरि कार्यान्वयन गर्नेछ ।

३५. यस कार्यविधि अनुसार हुने: यस कार्यविधि लागू हुनुभन्दा पहिले दर्ता तथा नवीकरण गर्ने गरि भएका काम कारवाही यसै कार्यविधि बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

३६. स्वत अमान्य हुने : यस कार्यविधिको कुनै प्रावधान प्रचलित कानूनको कुनै व्यवस्थासँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।

अनुसूची- १

पूर्वाधार, दर्ता, नवीकरण तथा स्तरोन्नति स्वीकृतिको प्रयोजनको लागि अनुगमन समिति सम्बन्धी व्यवस्था (दफा २ को खण्ड (क) सँग सम्बन्धित)

१. महानगरपालिकाले तोकेको कार्यपालिका सदस्य	-संयोजक
२. प्रमुख, भवन निर्माण इजाजत विभाग	-सदस्य
३. प्रमुख, शहरी स्वास्थ्य महाशाखा	-सदस्य
४. मेडिकल अधिकृत	-सदस्य
५. नर्सिङ अधिकृत	-सदस्य
६. आयुर्वेद चिकित्सक	-सदस्य
७. ल्याब टेक्निसियन	-सदस्य
८. मनोनित स्वास्थ्य विज्ञ	-सदस्य
९. महाशाखा प्रमुखले तोकेको (जनस्वास्थ्य अधिकृत/जनस्वास्थ्य निरीक्षक/वरिष्ठ कविराज निरीक्षक) मध्येबाट	-सदस्य सचिव

नोट: समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिका सदस्यका रूपमा थप गर्न, अनुगमनमा समावेश गर्न तथा बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची- २

पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसायपत्रका लागि निवेदन फाराम
(दफा ४ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

श्री

.....

..... ।

निम्नानुसार प्रस्तावित अस्पताल संचालन तथा पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसायपत्रका लागि देहाय अनुसार कागजात सहित निवेदन फाराम पेश गरेका छु/छौ ।

निवेदन फाराम:

कार्यकारी अधिकृत/संचालन समितिका तर्फबाट
.....

१. अस्पतालको नाम :-

शैया संख्या :-

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा वा अस्पताल के हो उल्लेख गर्ने :-

३. अस्पतालको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश :-

जिल्ला :-

महानगरपालिका :

वडा नं. :-

टोल :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन :-

मोबाइल :-

पो.ब.नं. :-

४. अस्पताल खोल्ने व्यक्तिहरु (५ प्रतिशत भन्दा बढी शेयर धारण गर्नेहरुको मात्र):-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता नं. :-

सम्पर्क नं

५. अस्पतालका लागि आवश्यक जग्गा र स्वामित्व :-

(क) जग्गाका कित्ता, क्षेत्रफल र स्वामित्वका प्रकार:

(ख) लिजमा भए कबुलियतनामा पेश गर्ने:

६. अस्पतालको वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी लगानी

(ख) बैंक कर्जा

(ग) सरकारी

(घ) अनुदान सहयोग

(ङ) गैरसरकारी संस्थाबाट कर्जा लिई संचालन गर्ने भए सो को विवरण

(च) अन्य

वित्तीय लगानी :- (स्थीर पूँजी लागत) रु.

(क) भवन तथा जग्गाको लागि :- रु.

(ख) औजार उपकरणको लागि :- रु.

वित्तीय लगानी (चालु पूँजी लागत) रु.

रोजगार संख्या :-

अनुमानित आम्दानी :- रु.

अनुमानित मुनाफा :- मासिक :- रु.

त्रैमासिक :- रु.

वार्षिक :- रु.

७. देहायका विषयहरु समेत समावेश भएको व्यावसायिक कार्य योजना

(क) स्वीकृत संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवाहरूको विवरण :

-निदानात्मक सेवा

- एक्स-रे

-अल्ट्रासाउण्ड

-इन्डोस्कोपी

-इसीजी,ट्रेडमिल

-प्रतिकारात्मक सेवा

- खोप

- गर्भवती, सुत्केरी जाँच

- परिवार नियोजन

-.....

-उपचारात्मक सेवा

- प्रसूति तथा स्त्रीरोग

- जनरल मेडिसिन

- जनरल सर्जिकल

- विशेषज्ञ सेवा : जस्तै प्रसूति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु, आँखा, हाडजोर्नी, मानसिक सेवा

-प्रयोगशाला - -
- - -

(ख) संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक उपकरणहरूको विवरण (संलग्न गर्ने):

- (१).....
(२).....
(३).....
(४).....

(ग) संस्थामा सेवा पुऱ्याउनका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको विवरण (संलग्न गर्ने):

(१) विशेषज्ञ :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम / फुलटाइम

(२) प्राविधिक :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम / फुलटाइम

(३) प्रशासनिक :

नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम / फुलटाइम

नोट :

(१) संस्थामा कार्य गर्न प्राविधिक कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ । सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्र अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) कर्मचारीहरूका योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्नेछ ।

(३) सरकारी कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारको स्वीकृति पत्र अनिवार्य रूपमा संलग्न हुनुपर्नेछ ।

(४) प्राविधिक कर्मचारीहरूले आफै कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरूको समेत विवरण खुलाउने ।

अनुसूची- ३

अस्पताल स्थापना, नवीकरण, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नतिका लागि अनुमति प्राप्त गर्न दिने निवेदन फाराम ढाँचा (दफा ५को उपदफा(१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-

शैया संख्या:-

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा अस्पतालमा कुन हो उल्लेख गर्ने:-

३. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :- प्रदेश नं. :-

जिल्ला :-

वडा नं. :-

टोल :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन नं. :-

मोबाईल:-

४. संस्था संचालन गर्ने व्यक्तिहरु :-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता नं. :-

मोबाइल नं.:-

५. संस्थाको वित्तीय स्रोत:

(क) नीजि :

(ख) शेयर:

(ग) कर्जा :

(घ) सरकारी :

(ङ) गैर सरकारी संस्थाबाट कर्जा लिइ संचालन गर्ने भए सो उल्लेख गर्ने :

६. वित्तीय लगानी :- (लागत) रु.

(क) भवन तथा जग्गाका लागि :-

(ख) औजार उपकरण :-

(ग) जनशक्तिको लागि :-

अचल सम्पत्तिको स्रोत :-

अनुमानित मुनाफा :-

मासिक :-

त्रैमासिक:-

वार्षिक :-

७. नर्सिङ्ग होम तथा निजी अस्पतालको वर्गीकरण अनुसार प्रदान गर्ने सेवाहरूको विवरण कुनकुन सेवा पुऱ्याउने हो ? खुलाउने ।

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा	अन्य सेवा
एक्स-रे	खोप	प्रसूति तथा स्त्री रोग	एम.सि.एच क्लिनिक परिवार नियोजन
प्याथोलोजी ल्याव	आहार विहार	जनरल मेडिसिन	
अल्ट्रासाउण्ड		जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा जस्तै :-इण्डोस्कोपी, प्रसूति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु, दन्त ।	

ई.सी.सी., ट्रेडमील प्रयोगशाला

७. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणको विवरण तथा स्रोत :-

(क)	(ख)
(ग)	(घ)
(ङ)	(च)

८. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने कर्मचारीहरूको विवरण सम्बन्धित मापदण्ड अनुसार :-

(क) विशेषज्ञ:-

नाम	पद	योग्यता	पार्टटाईम / फुलटाईम
-----	----	---------	---------------------

(ख) प्राविधिक :-

नाम	पद	योग्यता	पार्टटाईम / फुलटाईम
-----	----	---------	---------------------

(ग) प्रशासनिक:-

नाम	पद	योग्यता	पार्टटाईम / फुलटाईम
-----	----	---------	---------------------

नोटः

- (१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्ड र पूर्वाधार पूरा भएपश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।
- (२) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरुको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्नेछ ।
- (३) सबै शुल्क विवरण विस्तृत रुपमा उल्लेख हुनुपर्नेछ ।
- (४) संस्थामा काम गर्ने प्राविधिक कर्मचारी सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ र सम्बन्धित परिषद्को प्रमाणपत्र अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (५) कर्मचारीहरुको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिका साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्नेछ ।
- (६) नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरु संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ५९ अनुसारका स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्नेछ तर महानगरपालिका अर्न्तगतका कर्मचारीको हकमा महानगरपालिकाबाट स्वीकृति लिएको हुनुपर्नेछ ।
- (७) प्राविधिक कर्मचारीहरुले आफै कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरुको समेत विवरण खुलाउनु पर्नेछ ।

अनुसुची- ४

स्वास्थ्य क्लिनिक/रेडियो ईमेजिङ सेवा/पोलिक्लिनिक सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फाराम -दफा ५ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-

शैया संख्या :-

२. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश नं.:-

जिल्ला :-

वडा नं. :-

टोल :-

ब्लक नं. :-

टेलिफोन नं. :-

मोबाईल नं. :-

पो.व.नं. :-

३. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरु :-

नाम :-

ठेगाना :-

नागरिकता :-

फोन नं. :-

४. संस्थाको वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी :-

(ख) शेयर कर्जा :-

(ग) वैदेशिक :-

(घ) गैर सरकारी :-

(ङ) सामुदायिक :-

(च) अन्य :-

५. संस्थाको क्षमता तथा विस्तृत कार्य योजना :-

सेवा प्रदान गर्ने क्षेत्रहरु :

निदानात्मक सेवा

प्रतिकारात्मक सेवा

उपचारात्मक सेवा

अन्य सेवा :-

एक्स-रे

खोप

प्रसूति तथा स्त्रीरोग
अल्ट्रासाउण्ड

फार्मोसी

इण्डोस्कोपी

एम.सि.एच.
परिवार नियोजन सेवा

जनरल मेडिसिन
जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ
सेवाजस्तै:-आँखा,नाक, मुटु,
मृगौला स्नायुरोग ईत्यादि ।

ई.सी.सी.,ट्रेडमील प्रयोगशाला

६. सेवा शुल्क अलग र स्पष्टसँग खुलाउने :-

७. संस्थामा सेवा हुने आवश्यक उपकरणको विवरण तथा स्रोत :-

८. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने जनशक्ति विवरण :-

संख्या/योग्यता/अनुभव/पार्टटाईम/फूलटाईम/अन्य सुविधा

सामान्य चिकित्सक :

विशेषज्ञ चिकित्सक :

अन्य प्राविधिक :

नोट:

१. सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्ड र पूर्वाधार पूरा भएपश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।

२. उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारी संस्थामा संलग्न हुन हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।

३. संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएका हुनुपर्नेछ, सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्रहरु अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

४. कर्मचारीहरुको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरु संलग्न हुनुपर्नेछ । नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारी संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारका स्वीकृतिपत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्नेछ ।

अनुसूची- ५

फार्मसी/औषधालय/मेडिकल सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फाराम
(दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :-

शैया संख्या :-

२. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश :- जिल्ला :- नगरपालिका : वडा नं. :-

टोल :- ब्लक नं. :- टेलिफोन :- मोबाइल नं. :-

पो.व.नं. :-

३. संस्था खोल्न व्यक्तिहरु :-

नाम :- ठेगाना :- नागरिकता :- फोन नं. :-

४. संस्थाका वित्तीय स्रोत :-

(क) निजी :- (ख) शेयर कर्जा :-

(ग) वैदेशिक :- (घ) गैर सरकारी :-

(ङ) सामुदायिक :- (च) अन्य

५. पसलको किसिम :-

(क) थोक (ख) खुद्रा

६. सेवा शुल्क अलग र स्पष्टसँग खुलाउने :-

७. संस्थामा सेवा हुन आवश्यक उपकरणको विवरण तथा स्रोत :-

८. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने जनशक्ति विवरण :-

१. फार्मसी प्रमाणपत्र तह वा सोभन्दा माथिको उपाधि प्राप्त वा नेपाल सरकारद्वारा मान्यता प्राप्त संस्थाद्वारा ओरेन्टेशन प्राप्त व्यक्ति

२. आयुर्वेदमा कम्तीमा १५ महिनाको कोर्ष उत्तिर्ण

३. सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएको ।

नोट:

१. सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्ड र पूर्वाधार पूरा भएपश्चात मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।

२. उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्नेछ ।

३. संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ, सम्बन्धित परिषदका प्रमाणपत्रहरु अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

४. कर्मचारीहरुको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरु संलग्न हुनुपर्नेछ ।

५. नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरु संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का दफा ५९ अनुसारका स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्नेछ ।

अनुसूची- ६

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा नवीकरण अनुमति दस्तुर
(दफा ८ र ९ को उपदफा (२) संग सम्बन्धित)

सि.नं.	संस्थाको किसिम	शुल्क निर्धारण ईकाइ	स्थापनाका लागि दस्तुर रकम रु.	नवीकरणका लागि दस्तुर रकम रु.
१.	अस्पताल तथा नर्सिङ्ग होम	शैया संख्या	प्रति शैया रु. ४,०००।-	प्रति शैया रु. ५००।-
२ .	डायग्नोस्टिक सेन्टर	सेवा प्रकार	प्रति सेवा रु. १०,०००।-	प्रति सेवा रु. १,०००।-
३ .	पोलिक्लिनिक/क्लिनिक	सेवा प्रकार	प्रति सेवा रु. १०,०००।-	प्रति सेवा रु. १,०००।-
४.	आयुर्वेद अस्पतालको /वैकल्पिक चिकित्सक	शैया संख्या	प्रति शैया रु. २,०००।-	प्रति शैया रु. ५००।-
५	आयुर्वेद क्लिनिक	सेवा प्रकार	प्रति सेवा रु. ५,०००।-	प्रति सेवा रु. ५००।-

अनुसूची- ७
स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवाको विरामी बडापत्रको ढाँचा
(दफा १५ उपदफा (१) को बुँदा (ट) सँग सम्बन्धित)

सि.न. शाखा	प्रदान गरिने सेवाको विवरण	प्रक्रिया दस्तुर	लाग्ने समय	सम्पर्क व्यक्ति	गुनासो सुन्ने अधिकारी
------------	---------------------------	------------------	------------	-----------------	-----------------------

अनुसूची- ७ (क)

स्वास्थ्य संस्थाबाट आकस्मिक सेवाको लागि चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको विवरणको ढाँचा
(दफा १५ उपदफा (१) को बुँदा (थ) सँग सम्बन्धित)

मिति:	स्वास्थ्यकर्मीको नामथर	पद	समय	कैफियत
क्र.सं.				
१				
२				
३				

अनुसूची- ८

स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि निवेदन दिंदा देहाय बमोजिमका कागजात संलग्न गर्नुपर्नेछ :

१. निवेदन फारम
२. कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि
३. संस्था/कम्पनीको विधान/प्रवन्धपत्र/नियमावलीको प्रतिलिपि
४. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि
५. स्थापना गर्न लागिएको ठाउँमा अस्पताल आवश्यक छ भन्ने सम्बन्धित वडाको सिफारिसपत्र
६. अस्पतालमा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण
 - (क) बायोडाटा
 - (ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमका प्रमाणित प्रतिलिपि
 - (ग) प्राविधिक कर्मचारीहरूले सम्बन्धित काउन्सिलको दर्ता प्रमाणपत्रका प्रतिलिपि
 - (घ) नागरिकता प्रमाणपत्रका प्रतिलिपि
 - (ङ) जनशक्तिको काम गर्ने समय (पार्टटाइम/फुलटाइम किटान गर्नु पर्नेछ)
 - (च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा
७. औजार उपकरणका विवरण तथा स्रोत
८. सम्पूर्ण सेवा शुल्क विवरण
९. भौतिक सामग्रीको विवरण
१०. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) वावातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) स्वीकृतपत्रको प्रतिलिपि (अस्पतालको हकमा मात्र लागू हुने)
११. अस्पतालको विस्तृत सर्भेक्षण सहितको प्रस्ताव
१२. अस्पतालको आर्थिक नियमावली
१३. लिने सेवा शुल्क विवरण र गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति
१४. प्रदान गरिने सेवाको विवरण
१५. जग्गा/घरको स्वामित्व
१६. घर/कोठा बहालमा लिइ सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्भौता-पत्र र भवन स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्न राष्ट्रिय भवन संहिता बमोजिम उपयुक्त छ भन्ने सम्बन्धी सिफारिस पत्र

१७. भवनको स्वीकृत नक्सा
१८. संस्थाको चल अचल सम्पत्ति विवरण तथा वित्तीय स्रोत
१९. संस्थाको कार्य योजना (Scheme)
२०. PAN मा दर्ता नम्बर:
२१. कर चुक्ता प्रमाणपत्र (लागू हुने अवस्थामा मात्रै)
२२. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन (लागू हुने अवस्थामा मात्रै)
२३. बिरामी बडापत्रको नमूना
२४. सम्बन्धित निकायको भवन संहिता सम्बन्धी स्वीकृतिपत्र
२५. रु. १० को हुलाक टिकट
२६. मूल्य अभिवृद्धि कर वा आयकरमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र
२७. भवन निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र
२८. फोहरमैला व्यवस्थापन विवरण
२९. व्यवसायदर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि

आज्ञालेप्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
प्रमाणीकरण मिति : २०७.../ / गते प्रकाशित मिति : २०७../ / गते